

du & jag rätt & fel

HANDLEDNING FÖR
TEMAARBETE OM BROTT
årskurs 6 - 9

brå

brottförebyggande rådet

Brå – centrum för kunskap om brott
och åtgärder mot brott.
Brottsförebyggande rådet (Brå) verkar för att
brottsligheten minskar och tryggheten ökar i samhället.
Det gör vi genom att ta fram fakta och
sprida kunskap om brottslighet,
brottsförebyggande arbete och rättsväsendets
reaktioner på brott.

Produktion: Brottsförebyggande rådet, Information och förlag. Box 1386, 111 93 Stockholm
Telefon 08-401 87 00. Fax 08-411 90 75. E-post info@bra.se Internet www.bra.se
Andra upplagan
ISBN 10-siffrigt 91-85664-53-7, ISBN 13-siffrigt 978-91-85664-53-5
Författare: Niklas Odén, Johan Rådmark och Jan Andersson
Design, grafisk formgivning och illustrationer: Prospect Communication/Idéhuset
Tryck: Alfa Print Sundbyberg 2007
© 2006 Brottsförebyggande rådet

du & jag rätt & fel

HANDLEDNING FÖR
TEMAARBETE OM BROTT
årskurs 6-9

Förord

Brottsförebyggande rådet (**Brå**) är en myndighet under Justitiedepartementet. **Brå**s uppgift är att främja brottsförebyggande arbete genom utveckling, utvärdering, forskning och information inom det kriminalpolitiska området. **Brå** ansvarar också för Sveriges officiella kriminalstatistik. Mer information om vad **Brå** arbetar med finns på Internetadressen www.bra.se. Där finns också statistik och annan information om brott, brottslighet och brottsförebyggande arbete runt om i landet.

Barn och ungdomar är en viktig målgrupp för **Brå**. Det är under uppväxtåren de grundläggande värderingarna om vad som är rätt och fel etableras. Skolan är därför en viktig arena för det brottsförebyggande arbetet och för att stärka barns och ungdomars band till det demokratiska samhället. Under år 1999 startade ett projekt vid **Brå** som syftar till att producera ett undervisningsmaterial som kan användas i skolor fört att stimulera elever till att studera frågor som har att göra med brott och straff, rätt och fel, etik och moral m.m. Utvecklingsarbetet har bedrivits tillsammans med ett antal pilotskolor där lärare har använt och utvärderat delar av materialet. Niklas Odén – Etikgruppen Kommunikation AB – har samordnat detta arbete och är även handledningens huvudförfattare. Medförfattare är Johan Rådmark – Framtidens Skola – och Jan Andersson – **Brå**.

Det är vår förhoppning att denna lärarhandledning kommer till nytta i skolor och att den kommer att fungera som en konkretisering av skolornas arbete med värdegrundsfrågor.

Jan Andersson
Generaldirektör

Innehåll

Teman

A. Lagar och Regler

B. Stöld

C. Våld, hot och kränkning

D. Främlingsfientlighet

E. Skadegörelse

F. Droger

G. Trygghet och otrygghet

Temas förankring i styrdokument	4
Ämnesintegrering, Livskunskap eller tema.	7
Ämne för ämne	8
Handledningens pedagogiska uppbyggnad	11
Varje temas metodiska uppbyggnad	12
Arbetsprocess/kvalitativa utvecklingsnivåer	12
Planering och handledning	13
Samverkan med föräldrar	15
Exempelskolan – så här gjorde man temarbetet där!	17
Bilaga 1: Elevens planering	
Bilaga 2: Elevens handlingsplan	

DETTA MATERIAL innehåller övningar och frågeställningar för ämnesövergripande temaundervisning kring brottslighet, straff, trygghet, brottsförebyggande och om de principer som det svenska rättssystemet vilar på.

Handledningen kan ses som ett impulsmaterial att bygga vidare på. Den är utformad så att arbetet lätt kan integreras i skolans ordinarie undervisning.

Frågor om brott och straff hör inte bara hemma i SO-ämnena. I avsnittet *Ämne för ämne* nedan visar vi med exempel hur problematiken kan bearbetas inom ramen för de flesta av skolans ämnen. Diskutera gärna i arbetslaget hur temat skulle kunna läggas upp med stor bredd, över årskurser och ämnesgränser.

Temas förankring i styrdokumentet

Skolans arbete med dessa teman har stark förankring såväl i läroplan (Lpo-94) och kursplaner som i de lagar som omgärdar skolan. Lokala arbetsplaner har också vanligen övergripande mål som tangerar värderingar kring rätt och fel.

... i läroplanen

Handledningens sju teman ingår som ett gemensamt fundament i läroplanens avsnitt "Skolans värdegrund och uppdrag". Även läroplanens avsnitt "Mål och riktlinjer" anknyter på många sätt till handledningens teman.

... i kursplaner och betygskriterier

I ett flertal av ämnenas kursplaner och betygskriterier anges vikten av personligt ansvarstagande, förståelse för det gemensamma samhällets bästa och värdet av att utveckla inlevelse, reflexion och förståelse kring grundläggande värdefrågor.

Särskilt tydligt är detta i Samhällskunskap, Idrott och hälsa, Religionskunskap och Svenska. Även inom Naturorienterande ämnen, Hem- och konsumentkunskap, Matematik, Modersmål, Musik och Moderna språk kommer värdegrundsfrågorna in på olika sätt.

Ur Kursplan i samhällskunskap, uppnåendemål åk 9

Eleven ska

- känna till grundläggande mänskliga rättigheter och skyldigheter
- ha grundläggande kunskaper om det svenska styrelsesättets framväxt och samhällssystemets uppbyggnad samt förstå innebörden av det grundläggande norm- och rättssystemet i Sverige.

Ur kriterierna för "Väl godkänd"

- Eleven uppfattar innebörden i grundläggande demokratiska värden och hur dessa värden tar sig olika uttryck
- Eleven resonerar om och anger samband mellan det demokratiska samhällets framväxt och individens rättigheter och skyldigheter.

...i skollagen

Utbildningen ska ge eleverna kunskaper och färdigheter samt i samarbete med hemmen främja deras harmoniska utveckling till ansvarskännande människor och samhällsmedlemmar.

"Verksamheten i skolan ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar. Var och en som verkar i skolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom skolan

1. Främja jämställdheten mellan könen.
2. Aktivt motarbeta alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.

Ur 2 § skollagen

...i Barn- och elevskyddslagen

Sedan 1:a april 2006 gäller en ny lag om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever, Lag (2006:67). Lagens ändamål är att motverka diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, sexuell läggning eller funktionshinder samt motverka annan kränkande behandling som mobbning och trakasserier. Enligt lagen är skolorna skyldiga att aktivt förebygga och förhindra att eleverna utsätts för sådan behandling. Skolan har skyldighet att visa hur man arbetar för att förebygga dessa oönskade beteenden.

Många av de teman och frågeställningar som handledningen tar upp berör dessa frågor. Därför kan handledningen vara ett stöd i skolans arbete med att förebygga och motverka alla former av kränkande behandling.

...i arbetsmiljölagen

Skolan är elevernas arbetsplats. Den ska vara trygg, och eleverna ska inte behöva känna oro för att där utsättas för våld, hot, kränkande behandling eller få sina saker förstörda eller stulna. I enlighet med arbetsmiljölagen ska elever jämföras med arbetstagare. Arbetstagare i sin tur ska ges möjlighet att medverka i utformningen av sin egen arbetssituation samt i förändring och utveckling som rör hans eller hennes arbete. Som ett led i skolans arbete med att skapa en trygg arbetsmiljö, och för att på ett enkelt sätt involvera eleverna i det arbetet, kan handledningens teman och föreslagna arbetssätt användas.

Om elevers inflytande

Det råder inga tvivel om att det finns ett starkt stöd för elevers inflytande i de styrdokument som ligger till grund för skolans verksamhet. Från Sveriges rikets grundlag till skolans kursplaner finns det en röd tråd och ett tydligt uppdrag.

Metoden i Du och jag, Rätt och fel förespråkar ett elevaktivt arbetssätt som i slutändan utmynnar i handlingar och förändringar där eleverna i hög grad är delaktiga. Ett arbetssätt som ligger helt i linje med styrdokumentens intentioner gällande elevers inflytande. Utöver styrdokumentens krav är delaktighet i sig en förebyggande åtgärd. Elever som har varit delaktiga i framtagandet av skolans regler, bryter mindre mot dessa. Elever som är delaktiga i sin skolmiljöns utveckling och skötsel förstör mindre.

Ämnesintegrering, Livskunskap eller tema

Värdegrundsfrågorna som handledningen tar upp är av ämnesövergripande karaktär. De tillhör inte någon enskild ämneslärares uppdrag utan är ett uppdrag som åligger alla som arbetar inom skolan. De hör därför inte specifikt hemma i något enskilt skolämne utan ska enligt läroplanen integreras i skolans ordinarie ämnesundervisning. För att visa att de frågor som berörs i handledningen går att relatera till de flesta skolämnen presenterar vi nedan exempel på detta.

Forskning har visat att det ur ett inlärnings- och effektperspektiv kan vara en fördel att, som med ordinarie skolämnen, schemalägga de frågor som berör skolans värdegrunds- och fostransuppdrag. Detta för att dessa frågor ska få mer kontinuitet, långsiktighet och fokusering. Allt fler skolor gör så, exempelvis genom att samla sådana frågeställningar i "ämnet" Livskunskap.

Ett annat angreppssätt kan vara att, för den tid som temaarbetet pågår, helt skriva om schemat utan lektionsindelning ämnesvis. Om planeringen är god får ändå respektive ämne sin tid. Temat blir då ett område där de olika ämneskunskaperna kan relateras till varandra och bli elevernas verktyg. Det i sin tur gör temat begripligt och överskådligt och ämneskunskaperna användbara.

Oavsett vilket arbetssätt man väljer - frågornas integrering i ordinarie ämnesundervisning, återkommande livskunskapsundervisning eller temaarbete - kan handledningen med fördel användas.

Ämne för ämne

Svenska

Studera litteratur, hemsidor och tidningsartiklar. Analysera språkbruk och ordval – t.ex. sekretesskravets omskrivningar eller vanliga etiketter på brottsmisstänkta. Vilka är kriminaljournalistikens schabloner, och vad står de för? Kontrollera källor. Skriv egna artiklar och insändare. Läs, ”översätt” och förstå lagtexter. Formulera frågor till enkäter och intervjuer.

Vilken roll spelar brott och straff i klassisk och modern litteratur, dramatik och film? Skapa rollspel och drama, t.ex. i samarbete med Musik, Slöjd och Bild.

Samhällskunskap

Studera och diskutera demokratiska rättigheter och skyldigheter. Diskutera relationerna mellan kriminalitet och företeelser som fattigdom/rikerdom, bostadssegregation, våldsbefrämjande miljöer, drogproblematik och drogromantik, våld och våldsskildringar, sexualsyn, extremiströrelser. (Se sid 9, Musik).

Religion

Studera existentiella frågor om liv och död, etik och moral. Olika kulturers och religioners påverkan på lagstiftning i olika länder. Spänningsfältet mellan fundamentalism och det moderna samhällets lagstiftning/rättsmedvetande. Kan den enes värderingar utgöra ett hot mot den andres mänskliga rättigheter? Ge exempel!

Historia

Studera brott förr och nu. Lagar förr och nu. Straff förr och nu. Vilka beslut har betytt mest för det moderna samhällets framväxt? Studera och analysera värderingar och normers utveckling genom århundraden. Har synen på varje människas okränkbara värde förändrats? (Se sid 9, Bild).

Geografi

Studera olika länders lagstiftning, t.ex. relationen mellan straffens hårdhet och medborgarnas laglydighet. Finns det länder och kulturer med mycket låg brottslighet? Gör en "brottskarta" över närområdet, Sverige eller Europa som visar vilken typ av brott som är vanligast på olika ställen. (Se nedan, Slöjd.) Diskutera företeelser som har med gränser att göra: Schengenvalet och Interpol, gränshandel och smuggling, medborgarskap och flykt.

Biologi

Hur påverkar droger kroppen och psyket? Vad händer i kroppen när man blir arg? Hur klarar kroppen att utsättas för våld? Finns det biologiska skillnader mellan kvinnor och män som förklarar företeelser som våldtäkt?

Matematik

Gå i närkamp med brottsstatistiken: Vad visar den egentligen, rent matematiskt? Kolla hur man ibland förvanskar eller förenklar sanningen genom att slarva med tolkningar av brottsstatistik. (Se nedan Slöjd.)

Engelska och B-språk

Studera litteratur, film och video, hemsidor, tidningar och tidskrifter. Välj verk där brott spelar en central roll: Deckare, polissåpor, kriminalreportage, klassiska dramer. Betrakta, översätt och förstå. Analysera språkbruk och ordval. Formulera frågor till skolor i språkets hemland. Studera rättsväsendet i språkets hemland och jämför med Sverige.

Idrott

Diskutera olika regler som finns i sportens värld – fusk respektive sportslighet och laganda. Dra paralleller till det demokratiska samhället och de lagar och regler som gäller där. Diskutera kampsporter i relation till begrepp som behärskning och våld. Dopingpreparat och våldsbenägenhet.

Slöjd, Bild och Musik

Dessa ämnen råkar ofta ut för att bli illustrationsämnen i temarbeten av olika slag. Och visst finns det bra sätt att illustrera och berika teman med hjälp av slöjd, bild och musik: Bygg installationer och scenografi, sy dräkter till en föreställning, skapa en utställning, förstärk temaredovisningen med sång och musik...

Men tänk också på att denna handlednings teman har starka och medmänskliga laddningar, som kan göra dem särskilt lämpliga att bearbeta ambitiöst just med utåtriktat kreativa uttrycksmedel:

Varför skulle inte t.ex. **Slöjd** kunna vara basen för ett större arbete om brottsstatistik, där staplarna är lika stora som besökarna? (Jfr t.ex. utställningen på Ellis Island, New York, om invandringen till USA.) Eller levande verkstad för en installation om trygga och otrygga miljöer?

Bild kan med fördel vara förbindelselänk mellan t.ex. Svenska, Samhällskunskap och Historia i ett bildanalytiskt arbete om fördomar, förtryck och mellanmänskliga övergrepp: Hur har vi avbildat varandra, och vad säger det om oss själva? (OBS t.ex. att Kulturdepartementet framställt fördjupningsmaterial med sådan inriktning, som utgår från bilder kring Förintelsen.)

Musik speglar mycket av mänskliga relationer på gott och på ont. Analysera texter – vilka är kränkande, vilka är t o m lagstridiga? Vilken roll spelar företeelsen Vit Maktmusik i den nynazistiska gemenskapen? Diskutera musikaliska yttringar som fått stor politisk eller värdegrundsrelaterad betydelse: kampsånger, arbetssånger, artister som använt musiken som vapen, t.ex. Kurt Weill, Violeta Parra, Karl Gerhard, Mikael Wiehe, Tage Danielsson, Latin Kings.

Hem- och konsumentkunskap

Studera lagar och regler som styr relationen konsument/näringsidkare. När temat främlingsfientlighet tas upp kan maten och skolmåltiderna spela en intressant roll i gestaltningen av likheter/olikheter i världen (tycke och smak, svält och överflöd, dina råvaror – min mat).

Handledningens pedagogiska uppbyggnad

De frågeställningar som tas upp i handledningens teman är alla av den sorten att de berör människors identitet, känsloliv och värdegrund. Målsättningen är att medvetandegöra, slå hål på myter, förebygga olagliga, destruktiva och kränkande beteenden och samtidigt förstärka det positiva. Vi kan då inte nöja oss med att förmedla kunskaper om lagstiftning och statistik. Om vi ens ska komma i närheten av målsättningarna krävs metoder som berör, går på djupet, kräver reflektion, ställningstaganden och handling. Vi måste låta eleverna utforska frågeställningarna ur ett för dem relevant perspektiv. De måste ges möjlighet att reflektera över och diskutera sin egen roll och sitt eget förhållningssätt. Det kräver en pedagogisk modell som i sitt utförande strävar efter dessa saker.

Alla sju teman i lärarhandledningen är uppbyggda enligt samma metodik. De bygger på en traditionell pedagogisk modell – de kvalitativa utvecklingsnivåerna undersöka, analysera, värdera och handla. Eleverna guidas genom de olika stegen med hjälp av frågeställningar, metodförslag och övningar. Metoden är vald för att den ger eleverna en fördjupad kunskap om temats problematik, möjlighet till personliga ställningstaganden och, inte minst, möjlighet att få handla i enlighet med de nyvunna kunskaperna. Härigenom blir eleverna själva aktörer i arbetet istället för passiva mottagare som matas med information. Detta betyder i sin tur ett större engagemang, en större förståelse och en högre grad av efterlevnad när det gäller önskade värderingar och förhållningssätt.

Varje temas metodiska uppbyggnad

Kortfakta

Vart och ett av handledningens sju teman kommer att inledas med en kort faktadel där temats utveckling och historik beskrivs. I de fall där det är möjligt bifogas även den lagtext som berör temat.

STARTERS •

Efter faktabasen presenteras tips på en till tre övningar, "starters", som kan vara användbara för att få igång ett temaarbete.

Frågeställningar – impulsmaterial

Sedan följer ett antal frågeställningar och tillvägagångssätt som ska ses som förslag – som impulsmaterial. Pedagogen och eleverna tar ställning till hur mycket man vill använda handledningens föreslagna frågor/tillvägagångssätt och hur mycket man vill utgå från egna idéer. Frågeställningarna är grupperade enhetligt utifrån arbetsprocessens utvecklingsnivåer (se nedan).

Arbetsprocess/kvalitativa utvecklingsnivåer

Handledningens impulsmaterial är uppbyggt efter en traditionell modell med följande nivåer:

UNDERSÖK OCH BESKRIV ••

Eleverna får utifrån handledningens och egna frågeställningar undersöka, inhämta och beskriva fakta. Frågeställningarna griper över ett antal olika skolämnen. De utgår från eleverna, deras skolas och närmiljöes verklighet, för att sedan vidga perspektivet till hela Sverige. De som sedan har möjlighet och lust kan undersöka och jämföra de svenska förhållandena med ett annat lands. Exempel på metoder för att undersöka och beskriva är intervjuer, enkäter, föreläsningar, studiebesök, faktainhämtning via böcker, avhandlingar, Internet, tidningar, tv och radio.

ANALYSERA OCH BEARBETA

Utifrån de kunskaper och erfarenheter som undersökandet/bearbetandet givit går man vidare med att analysera och bearbeta orsaker, konsekvenser, samband och jämförelser. Frågeställningarna griper över ett antal olika skolämnen. Diskussion är en bra metod i denna fas, liksom intervjuer med företrädare för olika intressegrupper i samhället. Behovet av fördjupning kan också motivera ytterligare bruk av källor enligt ovan som studiebesök, faktainhämtning från böcker, nät etc.

VÄRDERA OCH REFLEKTERA

Det tredje steget innebär att eleverna – utifrån diskussions- och värderingsövningarna i handledningen – får reflektera över och diskutera vad de individuellt och som grupp anser om de kunskaper, sammanhang och problemställningar de har tillgodogjort sig under arbetets gång. Stanna inte på åsiktsnivå – försök få eleverna att formulera de egna värderingar som ligger i botten för deras ställningstaganden.

SAMMANSTÄLL OCH HANDLA

Slutligen får eleverna dokumentera, sammanställa och presentera sina nya erfarenheter och kunskaper. Exempel på aktivt handlings sätt i denna fas är att eleverna genomför en kampanj på skolan, i bostadsområdet, tillsammans med närpolisen eller den lokale handlaren. De kan också skriva insändare eller delta i annat opinionsbildande arbete.

Planering och handledning

Elevernas planering

Innan eleverna sätter igång med sitt arbete kan de med stöd av pedagogen formulera en planering/projektplan över sitt förestående arbete. Planeringen bör beskriva vilka frågeställningar de tänker undersöka, vilken/vilka metoder de tänker använda och hur och när de tänker presentera sina resultat. Sist i detta kapitel bifogas exempel på hur sådana planer kan se ut. (Bilaga 1: Elevers planering respektive Bilaga 2: Elevers handlingsplan.)

Handledarrollen

Om arbetet följer modellen med de kvalitativa utvecklingsnivåerna undersöka, analysera, värdera och handla, kan eleven, enskilt eller i grupp, ta fram idéer för vad som kan göras på respektive nivå. Ibland, särskilt när arbetssättet är nytt, kan eleven behöva hjälp med att komma igång, få handledning.

Att ge eleverna tid för den egna planeringen av arbetsområdet är viktigt. Elevens planering ska alltid vara en skriftlig dokumentation (se bifogade exempel, Bilaga 1: Elevens planering och Bilaga 2: Elevens handlingsplan) som går igenom tillsammans med läraren. Eleven kan då få ett eller annat tips att foga till sin planering, och läraren får en god möjlighet att överblicka om eleven gjort rimliga bedömningar när det gäller tidsåtgång, arbetets omfattning, valet av källor och redovisningsmetod. Det är viktigt att varje elevs arbete blir så allsidigt att eleven utvecklas i linje med läroplanens mål.

Var går gränsen mellan lärarroll och handledarroll? Det måste situationen utvisa. Läraren är en bland många källor till information. Ofta är det t.ex. lämpligt att läraren hjälper eleverna med en introduktion till temat. Har eleven intresserat sig för ett område genom en informativ tidningsartikel, kanske den räcker som ingångskälla, och då kan läraren gå mer direkt in i handledarrollen. Se respektive temas Starter!

Lärarens viktigaste uppgift som handledare är att försöka ha så god överblick som möjligt över elevernas arbeten. Det är viktigt att alla blir sedda, att ingen fastnar för länge över en svårighet och att planeringen så långt möjligt upprätthålls.

Att leda värderingsövningar

Denna handledning innehåller ett antal värderingsövningar. Dessa syftar till att medvetandegöra övningsdeltagaren om hans åsikter och värderingar i den fråga som berörs. I värderingsövningarna får eleverna diskutera, analysera, granska och till sist argumentera för sina värderingar och attityder i de frågor som tagits upp. Avsikten är att de ska stärkas i sitt rättsmedvetande och kunna agera utifrån det.

I värderingsövningar finns inga "rätta" svar. Var och en har rätt att ha just sina värderingar. Det är därför viktigt att den som leder övningen är neutral under övningens gång och inte fördömer ens de åsikter och värderingar som kan låta stötande. Ställ följdfrågor så att eleverna får motivera sina åsikter, låt gärna andra övningsdeltagare med motsatta åsikter ställa frågor och argumentera för sin åsikt. Övningsledarens ansvar är att vara debattledare och med hjälp av väl valda följdfrågor skapa ett bra diskussionsklimat, där många olika åsikter kan brytas mot varann.

Portfoliometoden

För dokumentation är den s.k. Portfolio-metoden en av flera användbara.

Portfolio handlar om att samla ihop resultaten av det egna arbetet på ett överskådligt sätt. Arbetssättet går ut på att eleven dokumenterar sitt arbete, helst såväl planeringen och processen som resultatet. Metoden passar med sina vida ramar särskilt bra in i sammanhang där man arbetar ämnesövergripande och projektinriktat.

Det är viktigt att eleven känner sig nöjd med sin portfolio. Därför ska den bara innehålla sådant som eleven vill göra allmänt känt. Genom att systematiskt arbeta med portfolio i hela skolarbetet under en längre tid, kan eleven få sin egen utveckling dokumenterad på ett mångsidigt sätt. Detta är till nytta och glädje för eleven, men också t.ex. för läraren och för föräldrarna.

Portfolio underlättar lärarens arbete med planering, undervisning och utvärdering, och medför ofta att eleven tar ett ökat ansvar för sitt eget lärande. Portfolio uppmuntrar i sig själv eleven till reflektion över lärandet. Eleven lär sig identifiera sina egna lärstilar, och att utnyttja dem på bästa sätt för att utvecklas och nå framgång i skolarbetet.

Samverkan med föräldrar

Föräldrarna är sina barns viktigaste normgivare. De allra flesta föräldrar tar det ansvaret och gör sitt bästa för att uppfostra sina barn i en god anda. I de fall där det brister krävs att andra vuxna runt barnet går in och tar ett ansvar. I den bästa av världar samverkar de vuxna i ett samhälle. Där föräldraskapet brister kompenserar andra. Ett steg i den riktningen är att i största möjliga mån sträva efter samverkan och öppen dialog mellan skola, föräldrar och andra vuxna i barnens närhet, exempelvis mor- och farföräldrar och ledare från föreningslivet. Skolan bör därför kontinuerligt bjuda in och involvera föräldrarna i elevernas arbete och vardag. Det kan innebära att föräldrar ombeds att hålla i lektioner utifrån sina speciella kompetensområden. Man kan låta eleverna ta hem frågor att diskutera med sina föräldrar, mor- och farföräldrar och syskon för att sedan komma tillbaka och berätta hur man såg på frågan i deras familj. Genom att skolan initierar sådana värdegrundsdiskussioner i hemmet ger skolan föräldrarna ytterligare möjlighet att fostra och stödja sina barns utveckling till ansvarstagande individer. Det kan även vara en god idé att aktivera föräldragruppen om man har problem i skolan, exempelvis med grovt och kränkande språkbruk eller olika former

av trakasserier. Skolan kan då informera föräldrarna om problemen och be att de tar upp och diskuterar det med sina barn och klart och tydligt markerar att de inte vill att deras barn ska vara en del i detta. En relativt enkel insats som ofta ger goda effekter. Slutligen kan skolan ge föräldrarna i en klass möjlighet att diskutera regler och gränssättning på exempelvis ett föräldramöte. Skolan kan genom att erbjuda en arena och former för denna diskussion hjälpa föräldrarna. Kan föräldrarna komma överens om gemensamma regler och gemensamt förhållningssätt kring alkohol, tider, datoranvändning med mera så är mycket vunnet.Handledningen ger konkreta tips på hur föräldramöten kan anordnas kring dessa frågor och hur föräldrar kan involveras i arbetet med teman och i skolans värdegrundsarbete.

Samverka med aktörer i närsamhället

Det är under uppväxtåren vi formar vår värdegrund och våra livsstilssval. Skolan har en viktig roll i det förebyggande arbetet eftersom det är den plats där vi genom skolplikten kan nå alla unga människor. Det ger en unik möjlighet att påverka och är en möjlighet som vi ur ett samhällsperspektiv inte har råd att missa. Men skolan kan inte och ska inte ensam göra hela arbetet. Genom att öppna skolan gentemot lokalsamhället och bjuda in aktörer som bollplank, kunskapsförmedlare, stöd, mentorer och handledare åt elever och skolpersonal, ökar möjligheten till ett brett samarbete med flera olika insatser från aktörer i lokalsamhället. Detta ökar även möjligheten till ett "finmaskigare skyddsnät" för de barn och ungdomar som inte har det önskade stödet hemifrån.

Många ungdomar är aktiva inom någon form av föreningsliv, och många föreningar tar ett stort socialt ansvar. Inom föreningslivet fungerar många ledare som extra föräldrar och förebilder. Bjud in, informera och involvera dessa ledare i skolans arbete med värdegrundsfrågorna. Värdet av att ungdomarna möts av en gemensam värdegrund i skolan och på fritiden är stort. Därför är naturligtvis även personalen på fritidsgården viktig att ha med.

Representanter för näringslivet är ofta villiga att ställa upp på olika sätt. Bjud in och involvera dem i skolarbetet. De skulle kunna ge eleverna en bild av hur olika temans frågeställningar hanteras på arbetsplatser och på så sätt ge eleverna kunskap om frågornas betydelse i arbetslivet och i samhället.

Kommunen i form av det lokala brottsförebyggande rådet eller politiker och tjänstemän har mycket att vinna på att föra en kontinuerlig dialog med kommunens unga.

Bjud in dem för att diskutera de här viktiga frågorna ur ett kommunperspektiv.

Slutligen finns det många organisationer som kan vara bra samarbetspartner för skolan kring de områden som handledningen tar upp, exempelvis brottsofferjour, kyrkan och olika intresseorganisationer som arbetar drog- och brottsförebyggande. Handledningen ger förslag på olika aktörer i närsamhället som skulle kunna kontaktas.

Att ta kontakt

Det är en fördel om man inom skolan tänker igenom och diskuterar inom vilka områden man skulle vilja ha influenser, stöd och hjälp av aktörer utifrån. Diskutera därefter vilka aktörer i närsamhället som stämmer in på de önskemål ni har i er skola. När kontakt tas, presentera de områden där skolan ser en möjlighet att samverka och hur skolan skulle vilja att denna samverkan såg ut. Sammanställ därefter en kontaktlista som beskriver skolans samverkanspartner, deras områden, vad de kan tänka sig att bidra med och i vilken omfattning, och vem man ska kontakta och dennes kontaktuppgifter. På så sätt kan alla som arbetar i skolan få tillgång till uppgifterna och kan ta kontakt när de arbetar med något av dessa områden. Det underlättar då lärarna ska ta kontakt med externa parter, vilket i sin tur leder till att det i större utsträckning verkligen blir av. Arbets sättet ligger helt i linje med läroplanens ambition att skolan ska samverka med närsamhället.

Exempelskolan – så här gjorde man temaarbetet där!

För att ytterligare förtydliga handledningens tanke ges här ett exempel på hur ett temaarbete skulle kunna genomföras.

Förutsättningar

Exempelskolan ligger i en mellanstor svensk stad. Skolan är tvåparallellig årskurs 6 – 9, med ca 200 elever. Lärarna på skolan har under de senaste åren märkt att ett allt hårdare umgängesklimat har etablerat sig bland eleverna. Ett i lärarnas öron mycket negativt språkbruk härskar. Att eleverna kallar varandra hora, bögdjäväl och andra kränkande tilltalsnamn hör numera inte till ovanligheterna. Vid några tillfällen har även lärare blivit tilltalade på detta sätt. Det förekommer att vissa elever slentrianmässigt hotar andra elever för att få sin vilja fram. Det har hänt att slagsmål utbrutit i uppehållsrum och på skolgården. Några

fall av misstänkt mobbning har lärarna identifierat och tagit upp till diskussion med berörda elever. Huruvida det varit fall av upprepade trakasserier vet man ännu inte. Lärarna har vid diskussioner med eleverna förstått att eleverna inte uppfattar de kränkande tilltalen lika starkt negativa som lärarna gör. Eleverna ser inte heller speciellt allvarligt på att hota, knuffa eller "klappa till" någon.

De äldre eleverna säger att de anser den egna skolan vara en OK plats att vara på, "det är väl som på alla skolor". Bland de yngre eleverna är däremot otryggheten utbredd; de berättar att de stundtals känner sig otrygga i sin skola.

Under ett kollegiemöte diskuterade Exempelskolans lärare och rektor hur de skulle kunna arbeta för att skapa ett bättre umgängesklimat på skolan, och samtidigt hålla sig till de riktlinjer för undervisningen som finns i skolans läroplan och kursplaner. De bestämde sig för att pröva Brottsförebyggande rådets handledning – Tema Våld, hot och kränkning – som stöd för ett integrerat temaarbete inom ramen för de ordinarie skolämnena. Planerandet påbörjades i de olika arbetslagen. När de var klara hade de hittat möjligheter till att arbeta med temat i de flesta av schemats ämnen. Nedan beskriver en kortfattad resumé hur lärarlaget och eleverna i årskurs 8 gick till väga.

Att börja/Starter

Eleverna delades in i grupper om fem. Därefter fick hela klassen ett antal kopierade tidningsartiklar som handlade om olika vålds-, hot- och kränkingsbrott som inträffat i skolor runt om i landet. Artiklarna hade lärarna samlat på sig under några veckor. Eleverna fick därefter diskutera i smågrupperna hur de ansåg att det fungerade på deras egen skola jämfört med fallen i artiklarna. När man sammanfattade i en storgruppsdiskussion kom man fram till att de flesta eleverna tyckte att det fanns likheter, men att "vår skola inte är så dålig". Eleverna uttryckte även viss förvåning över att de vuxna som var intervjuade i artiklarna såg så allvarligt på saker som att eleverna kallade varandra hora och bögdjävlar.

Lärarna hade i sin planering bestämt att arbetet skulle inledas med att alla elever skulle få en grundkurs inom temat. I denna grundkurs ingick att

- studera de lagar som finns på temats område
- studera hur en rättegång går till och vilka aktörer som medverkar
- studera hur samhällets syn på dessa brott förändrats under århundraden
- föra diskussioner om etik och moral
- studera och diskutera språkets utveckling.

Utöver detta skulle eleverna få bestämma själva vad de ville undersöka och analysera närmare.

Smågrupperna fick alltså diskutera vad de ville undersöka inom tema Våld, hot och kränkning och hur de ville gå tillväga. I materialet från Brottsförebyggande rådet fanns ett antal frågealternativ att välja mellan, men grupperna fick även formulera egna frågor. De avgränsningar som gjordes var att man skulle koncentrera sina undersökningar till något av följande tre områden:

- våld, hot och kränkning i vår skola
- våld, hot och kränkning i vårt närsamhälle
- våld, hot och kränkning i Sverige.

Varje grupp fick ett dokument som hette "Elevens planering". Med stöd av de lärare som var närvarande fyllde eleverna i vilka frågeställningar de ville undersöka och hur de tänkte gå till väga.

Att undersöka

Nästa gång gruppen träffades delade läraren ut en kopia på lagtexterna som berör temat (3 kap., 4 kap. och 5 kap. brottsbalken). Eleverna fick i uppgift att "översätta" lagtexterna till mer lättförståelig svenska. Resultaten skiftade rejält. Läraren sammanförde alla "översättningarna", gruppen diskuterade dem och man kom tillsammans överens om en gemensam text. Denna text skrev man upp på ett stort blädderblock och satte upp i klassrummet.

Därefter delade läraren ut ett antal tidningsartiklar som handlade om olika domar som fallit utifrån dessa lagar. Läraren hade medvetet valt mindre grova brott. I ett fall hade en bilist gett en annan bilist en örfil efter en lättare kollision. Bilisten hade blivit dömd till böter för örfilen. Ett annat exempel var en kvinna som spritt ut ett elakt rykte i grannskapet om sin granne. Hon hade också blivit dömd till böter. Det fanns ytterligare fyra exempel där domarna var allt från böter till fängelse.

Eleverna fick läsa och därefter diskutera vad de tyckte om domarna och om de kunde dra några paralleller till sin egna skolmiljö och sitt eget beteende. En elev sa i diskussionen "att det här händer varje rast här, här skulle polisen ha hur mycket som helst att göra". Återigen förvånades de flesta eleverna över hur allvarligt samhället såg på dessa brott. Några elever uttryckte att de faktiskt inte hade en aning om att det var ett brott att klappa till någon.

När denna lektion var över var det dags för eleverna att förbereda sina undersökningar. En grupp hade bestämt sig för att undersöka hur deras skolkamrater tyckte att det stod till i deras skola när det gällde våld, hot och kränkning. De satte sig ner och började utforma frågor till en enkät som de tänkte dela ut till alla som gick på skolan.

En annan grupp tänkte undersöka vad lärare, rektor och andra vuxna på skolan tyckte om stämningarna på skolan. De var nyfikna på varför lärarna var så upprörda över språkbruket. Vad hade lärarna kallat varandra när de själva gick i skolan? Vad fanns det för liknande problem då?

En tredje grupp skulle intervjua föräldrar och höra deras åsikter och tankar inom samma tema.

När det gällde att undersöka temat i närmiljön, bestämde sig en grupp för att intervjua pensionärerna i äldreboendet tvärs över gatan. De ville veta hur de gamla såg på våld, hot och kränkning. Hade de blivit utsatta för något sådant?

En annan grupp skulle ta reda på om det fanns något lokalt brottsförebyggande råd och om man där visste om det förekom mycket våld, hot och kränkning på hemorten.

Slutligen fanns det några grupper som ville titta mer ur ett internationellt perspektiv på temat. De ville se om det var vanligt med dessa brott i Sverige. Var i landet var de mest förekommande?

När eleverna var klara med att formulera sina enkät- och intervjufrågor gick varje grupp igenom dessa med läraren. Därefter var de redo att gå vidare.

Nästa steg var att genomföra undersökningarna, enkätundersökningarna och intervjuerna. Eleverna kopierade sina enkäter och delade ut dessa. De som skulle genomföra intervjuer ringde själva och bokade tid. De som behövde information om hur det såg ut i övriga landet sökte med hjälp av biblioteket på Internet, i böcker och tidningar eller ringde upp jurister, skolmyndigheter, kommunförvaltningar, polis m.m. Eleverna bearbetade sedan enkätsvaren genom att räkna procent och göra stapeldiagram. Intervjuer som videofilmats redigerades, andra sammanställdes i artikelform. De elever som hade sökt information sammanställde denna tillsammans med en lista över sina källor. Lärarna stödde och handledde eleverna i arbetet. Behovet av handledning och stöd varierade kraftigt mellan grupperna, några var helt självgående medan andra grupper hela tiden behövde stöd för att komma vidare.

Att analysera

Till nästa gång hela gruppen samlades hade man bjudit in en förälder som var jurist. Han gick tillsammans med eleverna igenom de "översättningar" av lagtexterna som de hade gjort. Han var imponerad av hur väl de hade lyckats, men förtydligade vissa delar av texten ytterligare. Juristen gick även igenom hur en svensk rättegång går till och vilka som agerar i en sådan. Eleverna fick ställa frågor som de hade förberett. Och eleverna och juristen diskuterade hur det kom sig att det dagligen kan ske hundratals brott i skolor runt om i Sverige utan att det får några konsekvenser. När juristen hade avslutat sitt lektionspass föll det sig naturligt att gå vidare med nästa steg: Orsaker och konsekvenser.

Läraren frågade eleverna om de tyckte att det hade dykt upp nya frågor när de sammanställt sina enkäter, intervjuer och undersökningar. Hade de funderat över vilka orsakerna var till att det såg ut som det gjorde, och vad det får för konsekvenser att det ser ut så?

Några av grupperna kunde direkt visa på frågor som enkätarbetet väckt: Exempelvis hade de som gjort enkäten bland skolkamrater slagits av hur oroliga 6:orna hade verkat när de ombads att fylla i enkäten. Var det de äldre elevernas sätt som gjorde 6:orna rädda? De äldre eleverna ville gå vidare med sina undersökningar och analysera om det fanns många elever som var otrygga i deras skola, och vad man i så fall skulle kunna göra åt det.

De som hade intervjuat pensionärerna fick veta att många av dessa var rädda för att gå ut sent på kvällarna, de trodde att de skulle bli nerslagna. Den gruppen ville undersöka och analysera om det verkligen fanns en stor risk att bli nerslagen. Om inte, kunde man berätta det för pensionärerna, så att de vågade gå ut?

Slutligen hade gruppen som tittat nationellt på temat sett att det fanns skillnader mellan olika delar av landet när det gällde frekvensen av våldsbrott. De ville analysera vad detta kunde bero på.

De övriga grupperna, vilket var en majoritet, hade svårare att komma på vad de skulle undersöka vidare. Men med hjälp av lärarens handledning hittade alla något att gå vidare med.

Att värdera

Under den period då eleverna arbetade vidare med sina undersökningar och analyser lade lärarna in ett lektionspass där man arbetade med värderingsövningar och rollspel. Man började lektionen med att diskutera vad etik, moral, normer och värderingar är för något.

I övningar och rollspel fick eleverna sedan reflektera över sina värderingar och sitt eget förhållningssätt till temat. Språkbruket diskuterades. Att de äldre eleverna är förebilder för de yngre, och vad det innebär, diskuterades. Att lösa konflikter med våld eller att få sin vilja fram genom att hota någon, vad får det för konsekvenser? Lärarnas syfte med detta pass var att var och en av eleverna skulle bli medvetande-gjord om sin egen roll, liksom om vad de själva påverkar och kan påverka.

Att handla

När eleverna samlades denna gång hade de mycket material med sig. De hade nu undersökt och analyserat. De hade fått fundera över sina egna värderingar och sitt eget förhållningssätt till temat. Detta hade i sin tur väckt ytterligare frågor som de med hjälp av sin lärare formulerat och undersökt/analyserat. Hela tiden hade eleverna dokumenterat sitt arbete. Det de var nöjda med hade de sparat i sina portfolios. Nu var frågan vad de skulle göra med all den kunskap de hade skaffat sig och allt material de hade producerat.

Lektionen inleddes dock med att historieläraren gick igenom hur man från samhällets sida hade sett på dessa brott genom århundraden. Han berättade om Västgötalagen och vad som stod där. Han berättade om vad som ansågs vara kränkande tilltal på 1700-talet och vad man fick för straff då. Eleverna förde anteckningar och vissa av dem tyckte att dessa kunskaper gav ytterligare näring åt deras arbete.

När historieläraren var klar delades ett dokument ut som hette "Elevens handlingsplan". Med stöd av närvarande lärare fyllde sedan grupperna i hur de ville presentera sina arbeten och om de ville genomföra någon form av aktivitet utifrån det de hade lärt sig. Några av grupperna var direkt på hugget, medan andra behövde mycket stöd för att gå vidare.

Gruppen som hade undersökt hur det stod till på skolan och hur miljön uppfattades bland skolkamraterna ville presentera det de hade kommit fram till i form av en skoltidning. De ville dessutom dra igång ett arbete med att göra en gemensam regelbok för skolan.

Gruppen som hade intervjuat pensionärerna och tittat på närmiljön ville presentera sitt arbete i form av en teaterpjäs som de skulle skriva manus till själva. Denna pjäs ville de spela upp för pensionärerna och skoleleverna. Det hade nämligen visat sig att pensionärerna var rädda för ungdomar och därför inte vågade gå ut på kvällarna. Samtidigt var det så att det bara hade inträffat ett fall de senaste fem åren då en pensionär hade blivit hotad. Gruppen ville med sin pjäs å ena sidan få pensionärerna att förstå att ungdomarna inte var farliga, å andra sidan få ungdomarna att förstå att pensionärerna tycker att det är obehagligt när stora gäng står och skriker på gatan.

Gruppen som hade tittat på temat ur ett nationellt perspektiv ville göra en hemsida. Denna kunde läggas ut på skolans hemsida. De hade kommit fram till att i jämförelse med andra delar av landet var deras stad ganska lugn. De ville framhålla det och även berätta varför de trodde att det var så. Det hade under deras arbete visat sig att det fanns ett unikt och bra samarbete mellan kommunen, polisen och det lokala brottsförebyggande rådet. Man ville nu kunna delge andra kommuner den kunskapen via skolans hemsida.

Presentation

Alla grupperna presenterade sina arbeten i någon form. Föräldrarna, pensionärerna, kommunpolitikerna, det lokala brottsförebyggande rådet samt närpolisen bjöds in till den utställning som genomfördes av eleverna på skolan.

Elevers planering

BILAGA 1

Namn _____ Datum _____

Mitt arbetsområde _____

Jag ska arbeta tillsammans med _____

Det här ska vi ta reda på _____

De här källorna har vi tänkt använda _____

De här metoderna har vi tänkt använda _____

Vi ska vara klara _____

Så här tänker vi redovisa arbetet _____

Elevens handlingsplan

BILAGA 2

Namn _____ Datum _____

Mitt arbetsområde _____

Jag ska arbeta tillsammans med _____

Utifrån det vi har lärt oss vill vi genomföra följande _____

Syftet med att genomföra detta är _____

De här metoderna har vi tänkt använda _____

Vi ska vara klara _____

Så här tänker vi redovisa arbetet _____

A
TEMA

Lagar och Regler

Kortfakta – Lagar och Regler

I alla moderna stater finns en strafflag, som är en samling av regler om brott och de påföljder som de kan leda till. I Sverige kallas denna brottsbalken (BrB). Brottsbalken trädde i kraft år 1965. Tidigare samlades dessa regler i 1884 års Strafflag. De tidigaste nerskrivna svenska lagarna fanns i de s.k. Göotalagarna t.ex. Västgöotalagen från 1200-talet.

Det finns dock många brott som inte finns upptagna i BrB. Dessa finns i stället i vad man brukar benämna specialstraffrätten. Brottsbalken innehåller många av de s.k. traditionella brotten (t.ex. våldsbrott och stölder), medan specialstraffrätten innehåller många s.k. moderna brott (t.ex. narkotikabrott, trafikbrott och skattebrott).

Ett brott är en i lag straffbar handling. Men det finns ju även handlingar som bryter mot det önskvärda, utan att de är brottsliga enligt lag. Prostitution är i vårt samhälle ett brott mot en norm, men är inte ett lagbrott. Däremot är det fr.o.m. år 1999 förbjudet att köpa sexuella tjänster. Utöver normer som gäller alla (ramnormer) finns informella normer som ställer krav och förväntningar på olika grupper av individer. Normer kan anta formen av påbud ("du ska"), förbud ("du får inte") eller tillåtelse ("du får"). I ett kamratgäng kan det finnas särskilda regler för hur man ska bete sig i olika typer av situationer. En rånarliga har andra normer än de som finns i t.ex. en idrottsklubb. Bryter man mot de reglerna kan man bli utesluten ur gruppen eller bli "varnad", t.ex. genom att andra i gruppen visar sitt ogillande. Man talar i dessa sammanhang ibland om subkulturer.

Vad som är brottslighet skiljer sig mellan olika kulturer och varierar över tid. Även påföljderna skiljer sig åt. Vissa handlingar som tidigare var straffbelagda är nu inte brottsliga. Det betyder dock inte att handlingarna därför ses med gillande. Ett exempel på en avkriminaliserad handling är fylleri på allmän plats. Ett exempel på en handling som under 1980-talet blev kriminaliserad är bruk av narkotika.

Lagar och Regler

SKOLANS STYRDOKUMENT poängterar hur viktig skolan är för att tillsammans med hemmen främja elevernas "harmoniska utveckling till ansvars-kännande människor och samhällsmedlemmar" (§ 2 skollagen). I undervisningen handlar detta om att – t.ex. genom ett problematiserande arbetssätt - ge eleverna möjlighet att förstå och omfatta de argument som ligger bakom olika reglers och lagars tillkomst.

Inom ramen för detta tema undersöker eleverna t.ex. när de första lagarna dök upp i vårt land. Behövs lagar? Vilka lagar känner de till? Vem beslutar om lagarna? Och vem beslutar om regler hemma, i skolan och i gänget? Eleverna analyserar orsaker och konsekvenser: Vad skulle hända om vi inte hade lagar och regler? Vad händer om man bryter mot lagar och regler? Eleverna värderar sin egen inställning till lagar, regler och demokrati. Slutligen har eleverna möjlighet att göra en egen regelsamling för klassen eller skolan.

Det nya landet

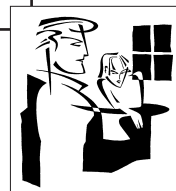
**Dela in eleverna i smågrupper
och ge dem följande förutsättningar:**

Det har efter en delning av ett större land i Mellaneuropa bildats ett helt nytt land. Detta land har inga lagar. Elevernas uppgift i smågrupperna är att formulera och skriva ner 5 lagar som de tycker att det nya landet måste ha. Låt eleverna presentera sina lagar för de andra smågrupperna. Gör samtidigt en lista över samtliga lagförslag. Diskutera om det finns någon viktig lag som saknas. Låt därefter hela klassen rangordna, exempelvis från 1 till 10, lagförslagen efter hur viktiga de anser att respektive lag är. Räkna ihop antal röster som respektive lag fick och gör en lista. Diskutera därefter listan med elevernas prioriteringar. Avsluta med att eleverna får formulera ett antal frågor de skulle vilja undersöka när det gäller lagar och regler. Låt er gärna inspireras av frågorna i impulsmaterialet.

Ämnesinventering

Denna Starter är en form av brainstorming, där syftet är att spontant få fram så många frågeställningar kring ett ämne eller tema som möjligt. Gör så här:

Skriv ordet LAGAR mitt på tavlan. Låt eleverna var och en fundera och skriva ner så många associationer som de kan komma på utifrån ordet lagar på ett papper. Exempelvis straff, regler, domare osv. Låt eleverna delge övriga sina associationer, skriv upp dessa runt om ordet LAGAR. Låt därefter eleverna utifrån de associationer som finns på tavlan formulera ett antal frågeställningar. Exempelvis: Vad har vi för olika straff i Sverige? Vad är det för skillnad mellan lagar och regler? Vad är en domares roll i domstolen? Osv. Tag hjälp av de frågor som finns i denna handledning och börja ert undersökande arbete.

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Fyll gärna på med ytterligare frågeställningar. Även möjliga tillvägagångssätt presenteras.

Lagar och Regler

Vad är en lag?

Vad är en regel?

Vad är en norm?

Vilka är de äldsta kända lagarna i världen?

Vad menas med påföljd?

Vad menas med straff?

- Diskutera i smågrupper.
- Använd ordbok.
- Fråga en jurist.
- Fråga en historiker.
- Be en förälder, lärare eller annan vuxen att förklara.

I er skola

Finns det speciella lagar som gäller för skolan? Vilka?

Har ni några speciella regler i just er skola? Vilka?

Vem bestämmer reglerna i er skola?

Kan eleverna påverka reglerna i er skola?

Vad fanns det för regler i skolan förr i tiden?

Vad händer om man bryter mot reglerna i skolan? Ge exempel!

Vad händer om man bröt mot reglerna i skolan förr i tiden?

- Intervjua en skolpolitiker, skolans rektor eller en lärare.
- Diskutera i smågrupper.
- Intervjua dina skolkamrater.
- Intervjua någon äldre släkting eller annan äldre person om hur det var förr i tiden.

I Sverige

När fick Sverige sina första lagar?

Vad är grundlagen?

Vem bestämmer lagarna?

Vem ser till att lagarna efterlevs?

Finns det lagar som speciellt berör barn och ungdomar?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Intervjua politiker och jurister.

I världen

Finns det lagar som gäller i hela världen?

Har alla länder lagar?

Känner du till något annat lands lagar?

Har landet en grundlag? Vad säger den?

Vem bestämmer över lagarna i det andra landet?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.
- Tag kontakt med ett annat lands ambassad.
- Tag kontakt med FN/EU.

Här presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Komplettera gärna! Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Nedan presenteras även förslag på tillvägagångssätt för undersökningarna.

Lagar och Regler

Varför finns det lagar?

Vad skiljer lagar, regler och normer åt?

Vad händer om man bryter mot lagen?

Vad händer om man bryter mot en regel eller en norm (som inte är skriven lag)?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Diskutera i smågrupper.
- Använd ordbok.
- Intervjua en jurist.

I er skola

Är alla i er skola nöjda med de regler som finns?

Vad händer om man bryter mot en regel i er skola?

Vad händer om man bryter mot lagen, när man är i skolan?

Jämför er skola med en annan skola. Har ni samma regler?

Regler i skolan förr och nu – är det någon skillnad?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Gör en enkätundersökning. Gör grafer över resultatet.
- Intervjua rektorn eller en lärare.
- Diskutera i smågrupper.
- Tag kontakt med en annan skola.
- Intervjua någon äldre släkting eller annan äldre person.

I Sverige

Vad har historiskt sett påverkat utvecklingen av lagarna i Sverige?

Vad skiljer straffpåföljderna nu och för 200 år sedan? Varför?

Varför stiftar man nya lagar?

Hur stiftas nya lagar?

Vad skiljer grundlagen från andra lagar?

Varför behandlas barn/ungdomar annorlunda än vuxna i domstolen?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua politiker och jurister.*

I världen

Om du jämför lagar i Sverige med ett annat lands lagar, är det någon skillnad?

Är det någon skillnad vad som ligger till grund för det andra landets lagar?

Är det någon skillnad mellan de svenska grundlagarna och det andra landets?

Om man jämför Sverige med ett annat land. Finns det skillnader i straffpåföljder för vissa brott?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*
- *Tag kontakt med ett annat lands ambassad.*
- *Tag kontakt med FN.*

Två övningar där eleverna utifrån det de lärt sig om temat får reflektera över sin inställning till olika företeelser och pröva sina värderingar.

Vad tycker ni om Harald Laglös?

Låt eleverna var och en läsa igenom historien om Harald Laglös (Bilaga A1). Ge dem någon minut att läsa igenom och fundera över följdfrågorna. Låt därefter eleverna två och två eller i smågrupper diskutera frågorna. Övningen avslutas med en pedagogledd storgruppsdiskussion, där smågrupperna får argumentera för sina svar.

Heta stolen-övning

Sätt eleverna på stolar i en halvcirkel. Läs upp nedanstående påståenden för eleverna och be dem ta ställning för eller emot genom att resa sig (håller med) eller sitta kvar (håller inte med). Utifrån hur de har svarat, ställ sedan följdfrågor så att eleverna får utveckla sina ställningstaganden.

Det finns för många onödiga lagar i Sverige.

Om man bryter mot en lag som man inte känner till, borde man inte få något straff.

Lagen är alltid rättvis.

Lagen är inte lika för alla.

Jag tror att jag någon gång kommer att bryta mot lagen.

Det är tufft att bryta mot lagen.

Ungdomar vet för lite om lagar och regler.

Man behöver inte bry sig om alla regler.

Alla brott som sker i skolan borde polisanmälas.

Om en svensk medborgare bryter mot lagen i ett annat land, ska han bestraffas efter det landets lagar.

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Gör en tidning om historiska lagbrott och straff.
- Gör en utställning om lagar i Sverige förr och nu.
- Gör en teaterpjäs om hur det var i skolan förr i tiden.
- Skriv en regelbok för er skola. Förankra den bland elever och lärare.
- Gör en tidning / utställning / hemsida / CD-rom om allt det ni lärt er.

Föräldramöte – gemensamma regler

Skolan kan vara ett stöd för elevernas föräldrar när det gäller gränssättning och regler. Det kan göras genom att ge föräldrarna ett forum, exempelvis vid ett föräldramöte, att gemensamt diskutera sådana frågor. Om klassens föräldrar i vissa viktiga frågor kan komma överens om ett gemensamt förhållningssätt gentemot sina barn ger det en tydlighet från vuxenvärlden och är ett stöd till den enskilde föräldern.

Låt eleverna visa upp sina arbeten när de är klara med temat lagar och regler. Ta tillfället i akt att bjuda in föräldrarna till ett möte, där eleverna kan visa vad de har arbetat med. Inled kvällen med att låta eleverna förbereda utställningen, teaterpjäsen eller redovisningen medan föräldrarna diskuterar regler och förhållningssätt utifrån nedanstående frågeställningar:

- När bör våra barn vara inne på vardagskvällar och helgkvällar?
- När bör de gå och lägga sig?
- Hur ser vi på språkbruket och hur är man mot varandra i klassen?
- Vad kan vi som föräldrar göra för att alla elever ska trivas, i skolan såväl som på fritiden? Hur kan vi stötta skolan och varandra?
- Vad gör vi om vi ser någon av vårt barns klasskamrater tjuvröka, snatta, klottra eller liknande oönskade beteenden. Kan vi lova att kontakta varandra i så fall och kan vi lova att inte bli arga på den som kontaktar?

Låt därefter föräldrarna se elevernas arbeten. Sluta kvällens möte med att dela in elever och föräldrar i smågrupper (ingen ska sitta med sin förälder eller sitt barn). Låt grupperna diskutera ovanstående frågor. Avsluta därefter kvällen. De kanske mest spännande samtalen är de som sedan förs mellan föräldrar och barn på vägen hem eller vid middagsbordet.

Vad tycker ni om Harald Laglös idéer?

Läs texten om Harald Laglös. Läs sedan igenom frågorna och fundera vad du själv skulle svara. Diskutera därefter frågorna med en kompis eller i smågrupper. Försök att komma fram till gemensamma svar på frågorna. Tänk efter hur ni ska argumentera för de svar ni har givit.

Harald Laglös

Harald Laglös tycker att vi i Sverige har för mycket lagar och regler. Han tycker att det skulle vara mycket bättre om det inte fanns några regler alls utan att var och en gjorde det den tyckte var rätt. Harald tycker att man ska leva som man lär och införde på eget bevåg en regellös dag. Han började dagen med att elda upp de skolböcker som han tyckte var tråkiga, dvs. nästan alla. Istället tog han med sig ett antal serietidningar som han ville läsa. På vägen till skolan hittade han en olåst cykel utanför ett dagis. Den tog han och cyklade på till skolan. Han kunde ju alltid lämna tillbaka den när han åkte hem, tänkte han.

När Harald kom in på lektionen vägrade han ta av sig jackan och kepsen, satte upp skorna på bänken och började läsa sina serietidningar. När läraren bad Harald att ta av sig jackan och kepsen, lägga ifrån sig tidningen samt ta ner fötterna från bordet, skrek Harald att nu är det rast och sprang ut. Väl ute kände han sig lite sugen på att träna karate, vilket han passade på att göra mot en klasskamrats skåp. Sedan sprang han iväg till elevhallen där han sparkade omkull en papperskorg så att allt skröp åkte ut, drog en flicka i åttan i håret och skrek okvädsord till elevassistenten.

Dagen slutade med att Harald fick stanna efter kvar skolan och hjälpa vaktmästaren att byta dörren på klasskamratens skåp och därefter fick han städa elevhallen. Han fick dessutom ett inbetalningskort med sig hem för de förstörda böckerna och skåpdörren. Detta tyckte Harald var orättvist. Eftersom han ansåg sig ha blivit så orättvist behandlad, beslutade han sig för att i stället för att lämna tillbaka cykeln skulle han sabba den. När han stod och hoppade på cykeln kom Haralds tjej, Bettan Snyggo, fram och undrade varför han hoppade på hennes mammas cykel. Som ni förstår är den kärlekshistorien numera slut.

Harald tycker livet är mycket orättvist och att om det inte fanns så många dumma regler, skulle han och Bettan fortfarande vara ihop.

Frågor

Tycker ni som Harald att det finns för mycket lagar och regler eller tycker ni att det är bra att det finns lagar och regler? Berätta och motivera.

Föreställ er hur en skola utan regler skulle fungera, vad händer där? Beskriv.

Föreställ er hur ett samhälle utan lagar skulle fungera, hur skulle det se ut? Vad tror ni? Beskriv.

B
TEMA

Stöld

Stöld

Kortfakta – Stöld

I 8 kap. brottsbalken sägs att den som utan lov tar något som någon annan äger med uppsåt att tillägna sig det, ska dömas för stöld. Straffet ska vara fängelse i högst två år. Är det tillgripna av ringa värde dömas för snatteri till böter eller fängelse i högst sex månader. Är brottet grovt döms till fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Enklare stöldbrott som snatterier är relativt vanligt förekommande. Enligt en undersökning där ungdomar i årskurs nio fick svara på frågor om bland annat sina egna handlingar, uppgav över hälften att de någon gång under det senaste året begått någon stöldrelaterad handling. Allvarigare tillgreppsbrott, som t.ex. bostadsinbrott, är sällsynta bland ungdomar. Det vanliga är att stöldbrott är en enstaka händelse. Få har begått stöld ett stort antal gånger.

Att ha begått stöldbrott är vanligare bland pojkar än bland flickor. Skillnaden är dock mindre än vad många kanske förväntar sig. Drygt sex av tio pojkar uppger att de begått en stöldhandling, mot fem av tio flickor.

Ungdomar blir också ofta utsatta för stöld. Fyra av tjugo pojkar respektive tre av tjugo flickor i årskurs nio har varit utsatta för cykelstöld under det senaste året. De som ofta själva begår brott är också mer utsatta för brott.

Antalet polisanmälda stöldbrott uppgick år 2005 till lite drygt 630 000 varav cirka 9 400 var rån. År 1950 var motsvarande antal ca 110 000. Stöld ur och från motorfordon samt cykelstöld är ett par av de vanligast förekommande brotten i polisstatistiken. Antalet bostadsinbrott uppgick år 2005 till ca 16 600, vilket är en minskning från mitten av 1980-talet då antalet var över 24 000.

Av anmälningsstatistiken framgår i relativt stor detalj vad stöldbrottet riktade sig mot. Det går t.ex. att utläsa om det handlade om stöld i bostad, källare/vind, i skola eller idrottsanläggning m.m.

Statistiken över den anmälda stöldbrottsligheten visar naturligtvis inte hela sanningen. Många brott anmäls inte. Benägenheten att anmäla ett stöldbrott varierar bland annat med värdet av det stulna och i vilken mån skadan täcks av en försäkring.

En del av förklaringen till att stöldbrottsligheten inte ökat under 1990-talet kan vara det förebyggande arbetet som utvecklats under senare tid. Inte minst satsas på situationellt brottsförebyggande arbete. Man brukar i det sammanhanget tala om att påverka brottsligheten genom att a) försvåra brottsliga handlingar, b) minska utbytet av brotten, c) öka upptäcktsrisken vid brott och d) försvåra bortförklaringar av typen "alla andra gör det".

Stöld

DE FLESTA BARN och ungdomar tycker spontant att stöld är fel. Men vad är stöld? Var går gränsen mellan att "låna" och att "sno"? Många elever behöver få tillfälle att pröva sina egna, ibland väl generösa, värderingar i förhållande till de gränser som samhället ställer upp. Läroplanen stödjer ett ämnesövergripande och undersökande arbetssätt. Utnyttja det!

Under tema Stöld får eleverna förslag på frågeställningar och övningar rörande de brott som strider mot 8 kap. brottsbalken, dvs. stöld och andra tillgreppsbrott som egenmäktigt förfarande och rån.

Eleverna undersöker vad lagen säger om tillgreppsbrott, och får agera domstol i ett fiktivt rättsfall. De undersöker tillgreppsbrottens omfattning i skolan, närområdet och i Sverige. Eleverna analyserar också orsaker och konsekvenser och räknar på vad tillgreppsbrotten kostar skolan, den lokala handlaren och försäkringsbolagen i Sverige. De värderar sin egen inställning till tillgreppsbrotten: Är det stöld att låna en cykel utan att fråga? Slutligen: Har de möjlighet att göra något för att deras skola, deras närbutik eller t.o.m. Sverige ska drabbas mindre av tillgreppsbrott?

Fallet Pelle

Låt eleverna läsa redogörelsen för fallet Pelle (Bilaga B1). Låt sedan eleverna i smågrupper diskutera vilka brott Pelle har begått. De kan därefter agera domstol och frikänna eller döma Pelle till en påföljd. Eleverna ska i sin dom även motivera domen, dvs. ange varför man dömt som man gjort.

Dela ut lagtexten 8 kap. brottsbalken (Bilaga B2) samt listan över vilka påföljder som förekommer (Bilaga B3). Be eleverna plocka ut ord som de inte förstår och sedan slå upp dem i en ordbok. Diskutera med eleverna varför lagtexter är så krångliga. Arbeta tillsammans med eleverna fram en förenklad version av lagtexten. Låt därefter eleverna än en gång besluta/utdöma en påföljd, denna gång med utgångspunkt från vad som står i lagen. Eleverna ska motivera sitt beslut och hänvisa till den del av lagtexten som de stödjer sitt beslut på.

Låt slutligen eleverna ta del av den dom som tingsrätten gav i ett liknande fall (Bilaga B4). Avsluta övningen med att eleverna får diskutera:

- 1) Sin spontana dom
- 2) Domen de gav efter att ha läst lagtexten och listan över påföljder
- 3) Den dom som tingsrätten gav i ett liknande fall.

Vad skiljer domarna åt? Är någon av domarna för hård, respektive för lindrig, osv. Avsluta med en diskussion om de olika påföljder som finns att tillgå och om den listan skulle kunna kompletteras med något alternativ.

Dramatisering av fallet Pelle

Om man vill gå mer grundligt till väga går det också att dramatisera fallet Pelle. Utifrån det som står i bilaga B1 – B4 kan följande scener utspela sig:

Scen 1: Brottet. Låt eleverna skriva ett manus, där man följer Pelle och Anders under kvällen fram till det att brottet som det beskrivs i bilaga 1 inträffar. Denna scen kan även fortsätta efter det att Pelle har tagit mobiltelefonen och gått därifrån. Vad händer med Anders då?

Scen 2: Rättegången. Låt eleverna skriva ett manus, där man följer rättegången mot Pelle fram till det att dom avkunnas som det beskrivs i bilaga 1 och 4. Det kan vara bra innan detta arbete börjar att eleverna får besöka en rättegång eller på annat sätt studerar hur en rättegång går till i Sverige. Vilka aktörer finns med vid en rättegång? I vilken ordning talar man? Hur faller domen? Osv.

Scen 3: Efter domen. Låt eleverna skriva manus och berätta historien vidare om Pelle och Anders. Vad händer sedan?

Pjäsen kan spelas upp för klass- eller skolkamrater och åtföljas av en diskussion.

Tidningsartiklar

Ett annat sätt att närma sig temat stöld kan vara att samla på sig tidningar under en eller ett par veckor. Låt sedan eleverna leta i tidningarna efter artiklar som berör temat. Låt säga att varje grupp med elever ska ta fram minst tre artiklar med anknytning till temat. Därefter går ni igenom de artiklar som har hittats. Låt eleverna berätta för varandra vad deras artiklar handlar om och om de har några spontana reaktioner. Låt eleverna sedan utifrån sina artiklar fundera ut och formulera ett antal frågor de skulle vilja undersöka närmare. Exempel på sådana frågor är: Hur vanligt är det med fickstölder? Vad får man för straff? Låt er inspireras av frågorna i impulsmaterialet.

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Formulera ytterligare frågeställningar. Här ges även förslag på tillvägagångssätt och dokumentation.

Stöld/tillgreppsbrott

Vad är ett tillgreppsbrott?

Vad finns det för olika tillgreppsbrott?

Vad säger lagen, vad kan man få för straff?

Hur många olika former av tillgreppsbrott känner dina kamrater eller föräldrar till?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Undersök lagtexten.
- Intervjua en jurist eller polis.
- Intervjua kamraterna och föräldrarna.

I er skola

Hur många stölder sker varje år i er skola?

Går det att uppskatta vad stölderna kostar skolan varje år?

Vad är det som stjäls?

Har ni själva eller någon kompis fått något stulet i skolan någon gång?

- Intervjua rektorn eller någon lärare.
- Intervjua dina skolkamrater.
- Gör en beräkning av hur många stölder som sker i genomsnitt per månad i er skola.

I ert närområde

Vilken form av tillgreppsbrott är vanligast i ert närområde?

Var i ert närområde eller er kommun sker de flesta tillgreppsbrotten?

Går det att uppskatta vad stölderna kostar i ert närområde/er kommun?

Hur mycket kostar snatterierna er lokala affärsinnehavare varje månad/år?

Vad gör affärsinnehavaren för att förhindra snatteri?

- Intervjua närpolisen.
- Intervjua affärsinnehavaren.
- Beräkna hur stor procent av handlarens omsättning som kostnader för snatteri står för.
- Gör en brottskarta över ert närområde och måla in var de flesta tillgreppsbrotten sker.

I Sverige

Vilken form av tillgreppsbrott är vanligast?

Finns det i ert län/i Sverige kommuner med särskilt hög tillgreppsbrottslighet?

Går det att uppskatta hur mycket stöldbrottsligheten (eller något särskilt stöldbrott) kostar i Sverige under ett år?

Är det vanligt att ungdomar stjäl?

Hur har stöldfrekvensen utvecklats i ett historiskt perspektiv?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Ring och fråga ett försäkringsbolag om kostnader för stölder.
- Gör ett diagram över antalet tillgreppsbrott fördelat på vad som stjäls, eller över antalet tillgreppsbrott fördelat på olika län.
- Gör en brottskarta över ert län eller över hela Sverige och måla in var de flesta tillgreppsbrotten sker.

I världen

Hur ser tillgreppsbrottsstatistiken ut i ett annat land?

Vad stjäls mest där?

Är det vanligt att ungdomar stjäl?

Vad har man för straffpåföljder för tillgreppsbrott i det landet?

- Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.
- Tag kontakt med ett annat lands ambassad.
- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.

Stöld

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Motivera eleverna att söka svar på frågorna: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på? Se även nedan förslag på tillvägagångssätt och dokumentation.

Stöld/tillgreppsbrott

Vad skiljer de olika tillgreppsbrotten åt?

Varför stjälar man? Finns det psykologiska orsaker? Vad är kleptomani? Finns det sociala orsaker?

Hur påverkas brottsoffret känslomässigt, exempelvis vid ett inbrott?

Hur påverkas brottsoffret ekonomiskt, exempelvis vid ett inbrott?

Vad gör man om man får sin cykel stulen? Hur går en polisanmälan till?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Undersök lagtexten.
- Intervjua en jurist.
- Intervjua en psykolog.
- Intervjua ett brottsoffer.

I er skola

Har stölderna minskat eller ökat i er skola?

Vad görs för att minska antalet stöldar i er skola?

Pengarna som går till att ersätta det som stulits i er skola, vad skulle de räcka till om de gick till något annat istället?

Jämför er skola med en annan skola. Har ni fler eller färre stöldar?

- Intervjua rektorn eller en lärare.
- Tag kontakt med en annan skola.
- Gör diagram och kurvor för att visa utvecklingen i er skola.

I ert närområde

Har tillgreppsbrotten ökat eller minskat i ert närområde/er kommun?

Vad görs för att minska antalet tillgreppsbrott i ert närområde/er kommun?

Jämför er kommun med grannkommunen. Var sker det flest tillgreppsbrott? Vad finns det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Hur mycket dyrare blir varorna i affären på grund av snatterierna?

Vad händer om man åker fast för snatteri?

- *Intervjua närpolisen i din kommun och i en annan kommun.*
- *Intervjua affärsinnehavare i din kommun och i en annan kommun.*
- *Intervjua dina skolkamrater och elever från en annan kommun.*
- *Gör diagram och kurvor för att visa på utvecklingen.*

I Sverige

Har tillgreppsbrotten ökat eller minskat i ert län/i Sverige?

Jämför storstadslän med landsbygds-län. Var sker det flest tillgreppsbrott? Vad finns det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Är det någon skillnad på tjejer och killar när det gäller tillgreppsbrott? Stjäl ungdomar mer än äldre?

Finns det samband mellan utvecklingen av antalet tillgreppsbrott och annan utveckling i samhället?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Ring och fråga ett försäkringsbolag*
- *Gör diagram och kurvor för att visa på utvecklingen.*

I världen

Jämför Sverige med ett annat land när det gäller antalet tillgreppsbrott.

Vad stjäls det mest av i det landet?

Vilka är straffpåföljderna i det landet?

Är det tjejer eller killar, ungdomar eller vuxna som begår flest tillgreppsbrott i det landet?

- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*
- *Tag kontakt med ett annat lands ambassad.*
- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*

Nedan presenteras en övning där eleverna utifrån det de har lärt sig om temat får analysera sina värderingar och reflektera över sin inställning.

Vad tycker ni om Selma Knyck?

Låt eleverna enskilt läsa igenom historien om Selma Knyck (Bilaga B5). Ge dem någon minut att läsa igenom och fundera över följdfrågorna. Låt därefter eleverna två och två eller i smågrupper diskutera frågorna. Övningen avslutas med en pedagogledd storgruppsdiskussion, där smågrupperna får argumentera för sina svar.

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Låt eleverna utifrån det de har lärt sig fundera på vad de själva kan göra för att stölderna ska minska i skolan och i affärerna som finns i närområdet. Exempelvis kan eleverna tillsammans med rektor och lärarna utarbeta en plan för att minska stölderna i skolan. Eller tillsammans med närpolisen och handlarföreningen på orten utarbeta en plan/kampanj för färre stölder.
- Låt eleverna göra en tidning om vad de lärt sig.
- Låt eleverna skriva en uppsats/göra en pjäs där de får beskriva hur en person eller en familj upplever att ha blivit utsatt för t.ex. inbrottsstöld. Spela upp pjäsen för yngre elever, för föräldrar och kompisar.

Fallet Pelle

Fallet Pelle är ett autentiskt fall. Pelle och Anders heter i verkligheten något annat.

Pelle är 17 år. Han har förklarat att han var kraftigt berusad vid det aktuella tillfället och att han därför varken kan erkänna eller förneka brottet.

Anders är också 17 år. Han har, hörd som målsägande, sammanfattningsvis berättat följande. Den aktuella kvällen skulle han tillsammans med några kompisar gå på en fest. På väg till busstationen såg han några killar. En av dessa, Pelle, kom fram och ville ha en mobiltelefon. Anders uppfattade det som att Pelle skulle ringa sin flickvän. Pelle kände på Anders kamraters fickor och därefter på Anders fickor. När Pelle kände att Anders hade en mobiltelefon bad han att få låna den. Anders svarade då nej, för han trodde att han inte skulle få tillbaka den. Pelle tilldelade då Anders några örfilar. Anders ville fortfarande inte lämna ifrån sig mobiltelefonen. Pelle tog då fram en kniv och tryckte den mot Anders hals och gjorde ett utfall med kniven mot Anders mage. Anders lämnade då över mobiltelefonen till Pelle. Efter det inträffade hade Anders ett rött märke på halsen.

Pelle har berättat följande: Han och Anders går i samma gymnasium men de känner inte varandra. Den aktuella kvällen hade han druckit öl och var berusad. Det förekommer att han bär kniv på sig, men han minns inte om han hade en kniv vid det aktuella tillfället. Däremot minns han att han skulle ringa sin flickvän och att han behövde låna en mobiltelefon. Han frågade några andra killar om de hade en "mobil", men fick ett nekande svar. Han kände då på deras kläder och uppmärksammade att en av killarna hade en mobiltelefon, vilken överlämnades till honom. Enligt hans uppfattning är Anders berättelse "överdriven".

Anders kompisar har hörts som vittnen och deras berättelse stödjer i stort Anders version.

8 kap. BrB: Om stöld, rån och andra tillgreppsbrott

STÖLD

1 § Den som olovligen tager vad annan tillhör med uppsåt att tillägna sig det, dömes, om tillgreppet innebär skada, för stöld till fängelse i högst två år.

2 § Är brottet som i 1 § sägs med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter vid brottet att anse som ringa, ska för snatteri dömas till böter eller fängelse i högst sex månader.

4 § Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, ska för grov stöld dömas till fängelse, lägst sex månader och högst sex år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om tillgreppet skett efter intrång i bostad, om det avsett sak som någon bar på sig, om gärningsmannen varit försedd med vapen, sprängämne eller annat dylikt hjälpmedel eller om gärningen eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art, avsett betydande värde eller inneburit synnerligen kännbar skada

5 § Den som stjälar medelst våld å person eller medelst hot som innebär eller för den hotade framstår som trängande fara eller, sedan han begått stöld och anträffats på bar gärning, sätter sig med sådant våld eller hot till motvärn mot den som vill återtaga det tillgripna, dömes för rån till fängelse, lägst ett och högst sex år. Detsamma ska gälla om någon med sådant våld eller hot tvingar annan till handling eller underlåtenhet som innebär vinning för gärningsmannen och skada för den tvungne eller någon i vars ställe denne är. Lika med våld anses att försätta någon i vanmakt eller annat sådant tillstånd.

Är förfarande som avses i första stycket med hänsyn till våldet, hotet eller omständigheterna i övrigt av mindre allvarlig art, dömes dock ej för rån utan för annat brott som förfarandet innefattar¹.

6 § Är brott som i 5 § sägs att anses som grovt, ska för grovt rån dömas till fängelse, lägst fyra år och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om våldet var livsfarligt eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller om han eljest visat synnerligen råhet eller på ett hänsynslöst sätt utnyttjat den rånares skyddslösa eller utsatta ställning.

¹ Kan t.ex. vara misshandel/olaga hot i kombination med stöld.

Stöld

7 § Tager och brukar någon olovligen motorfordon eller annat motordrivet forskaffningsmedel, som tillhör annan, dömes (...) för tillgrepp av forskaffningsmedel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

8 § Den som, i annat fall än särskilt i detta kapitel omförmäles, olovligen tager och brukar eller eljest tillgriper något, dömes för egenmäktigt förfarande till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma ska gälla om någon utan tillgrepp, genom att anbringa eller bryta lås eller annorledes, olovligen rubbar annans besittning eller ock med våld eller hot om våld hindrar annan i utövning av rätt att kvarhålla eller taga något.

Är brottet grovt, dömes till fängelse i högst två år.

9 § Rubbar man olovligen annans besittning för att själv taga sig rätt, dömes för självtäkt till böter eller fängelse i högst sex månader.

10 § Avleder någon olovligen elektrisk kraft, döms för olovlig kraftavledning till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

11 § Tager någon i skog eller mark olovligen sådant som avses i 12 kap. 2 § andra stycket och är ej brottet enligt vad där sägs att anse som åverkan, ska vad i detta kapitel är stadgat angående tillgrepp äga tillämpning.

Gör någon intrång i annans besittning av fastighet, såsom genom att olovligen anbringa eller bryta stängsel, bygga, gräva, plöja, upptaga väg eller låta kreatur beta, eller skiljer någon obehörigen annan från besittning av fastighet eller del därav, ska vad i 8 och 9 § sägs om egenmäktigt förfarande eller självtäkt äga tillämpning.

12 § För försök eller förberedelse till stöld, grov stöld, rån, grovt rån, tillgrepp av forskaffningsmedel eller olovlig kraftavledning, så ock för stämpling till eller underlåtenhet att avslöja rån eller grovt rån dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas. Skulle tillgrepp av forskaffningsmedel, om brottet fullbordats, hava varit av att anse som ringa, må dock ej dömas till ansvar som nu sagts.

13 § Har annat i detta kapitel angivet brott än grov stöld, rån eller grovt rån förövats mot

1. någon som inte endast tillfälligt sammanbodde med gärningsmannen,
2. make, den som är i rätt upp- eller nerstigande släktskap eller svägerlag, syskon, sväger eller svägerska eller
3. någon annan som på liknande sätt är närstående till gärningsmannen, får åklagaren väcka åtal endast om målsäganden har angett brottet till åtal eller åtal är påkallat ur allmän synpunkt.

Vid tillämpning av vad som nu sagts ska med gärningsman likställas annan som medverkat vid brottet och den som gjort sig skyldig till häleri eller häleriförseelse.

Vanliga påföljder

- **Fängelse**
 - kan, under vissa villkor, om det inte överstiger tre månader, avtjänas i form av intensivövervakning med elektronisk kontroll
- **Sluten ungdomsvård**
- **Sluten psykiatrisk vård**
- **Öppen psykiatrisk vård**
- **Böter**
 - dagsböter
 - penningböter
- **Skyddstillsyn**
- **Samhällstjänst**
- **Villkorlig dom**
- **Ungdomstjänst**
- **Vård inom socialtjänsten**
- Åklagare kan också underlåta att föra ärendet till åtal. Åklagare kan meddela **åtalsunderlåtelse**, dvs. saken går inte till domstol, trots att personen bedöms som skyldig till brottet. Skälen för åtalsunderlåtelse kan t.ex. vara att personen är ung eller att brottet anses vara en engångsföreteelse och inte är särskilt grovt.
- Utöver detta kan åklagare meddela **strafföreläggande**, dvs. en form av böter.
- Särskilda regler för påföljder utdelade av domstol finns i 30 kap. 5 § BrB:
”För brott som någon begått innan han fyllt arton år får rätten döma till fängelse endast om det finns synnerliga skäl. Att rätten därvid i första hand ska bestämma påföljden till sluten ungdomsvård i stället för fängelse framgår av 31 kap. 1 a §.

För brott som någon begått efter det att han fyllt arton men innan han fyllt tjuogoett år får rätten döma till fängelse endast om det med hänsyn till gärningens straffvärde eller annars finns särskilda skäl för det.”
- I 29 kap. BrB finns alla förmildrande respektive försvärande omständigheter som rätten kan beakta.

Fallet Pelle – Domen

Pelle är 17 år gammal. Han har tidigare vid tre tillfällen dömts för olika brott.

Det nu aktuella brottet är enligt tingsrättens mening av betydligt allvarligare art än de brott Pelle tidigare har begått. Det är dessutom försvårande för Pelle att han vid det aktuella tillfället tilltvingade sig mobiltelefonen bl.a. genom att trycka en kniv mot Anders hals och göra utfall med kniven mot dennes mage.

Det föreligger enligt 8 kap. 5 § brottsbalken synnerliga skäl att döma till fängelse. Av bestämmelserna i 31 kap. 1 a § brottsbalken följer emellertid att påföljden i stället kan bestämmas till sluten ungdomsvård.

Domslut

Begångna brottLagrum

Rån 8 kap. 5 § 1 st brottsbalken

Påföljd

Sluten ungdomsvård tre (3) månader

Särskild rättsverkan m.m.

Den tilltalade åläggs att betala en avgift om femhundra (500) kronor enligt lagen om brottsofferfond.

Beslut i övriga frågor, skadestånd m.m.

Pelle ska utge skadestånd till Anders med 9 500 kr.

Vad tycker ni om Selma Knyck?

Läs texten om Selma Knyck. Läs sedan igenom frågorna och fundera på vad du själv skulle svara. Diskutera därefter frågorna med en kompis eller i smågrupper. Försök komma fram till gemensamma svar på frågorna. Tänk efter hur ni ska argumentera för de svar ni har givit.

Selma Knyck

Selma Knyck har lite svårt att hålla reda på vad som är hennes och vad som är någon annans. Exempelvis brukar Selma utan att först fråga låna sin storasysters kläder. Detta brukar göra storasystemen väldigt arg. Det bryr sig inte Selma om.

En gång när Selma var hemma hos en kompis såg hon att kompisens hade en skiva som Selma gillade. När kompisens var på toaletten stoppade Selma ner skivan i sin väska. Hon tänkte att hon skulle ta hem den, spela in den och sedan lämna tillbaka den. Väl hemma lade hon skivan bland sina egna. Efter ett par veckor hade hon glömt bort att skivan inte var hennes.

En annan gång hittade Selma en videoapparat i trappan i sitt hus. Den låg utanför hennes granne Irma Flytts dörr. Grannen som precis samma dag hade flyttat till en annan stad hade åkt iväg med det sista lasset. Det visste Selma för de hade sagt adjö. Selma som behövde en video tog den och tänkte: Är man så klantig får man skylla sig själv, och jag har förresten inte hennes nya adress.

Några dagar senare var en annan granne, som heter Alma Grannsämja, på besök hos Selma. Hon berättade för Selma att Irma hade ringt till henne och varit så ledsen för att hon hade glömt videon i trappan. Hon hade undrat om inte Alma kunde ta med sig den när hon ändå skulle på besök till Irma. Men när Alma gick och tittade i trappan, så fanns där ingen video. Samtidigt som hon sa detta såg hon videon hos Selma. Hon undrade hur den hade hamnat där. Selma svarade att hon behövde den och att Irma fick skylla sig själv. Då blev Alma mycket upprörd och gick till polisen och anmälde Selma.

Frågor

- *Vad tycker ni om Selmas uppträdande?*
- *Är det någon skillnad på det hon gör mot sin syster, mot sin kompis och mot Irma. Vad är värst?*
- *Hur skulle ni ha reagerat om ni var storasystemen?*
- *Hur skulle ni ha reagerat om ni var kompisens?*
- *Hur skulle ni ha reagerat om ni var Irma Flytt?*
- *Gjorde Alma rätt som polisanmälde Selma?*
- *Hur skulle ni ha gjort om ni var Alma Grannsämja?*

C
TEMA

Våld, hot och kränkning

Våld, hot och
kränkning

Kortfakta – Våld, hot och kränkning

De brott som faller under temat våld, hot och kränkning, regleras i huvudsak i 3-7 kap. brottbalken. År 2005 anmäldes cirka 188 000 sådana brott till polisen. Drygt 72 500 var misshandelsbrott, drygt 45 000 var olaga hot, strax över 32 000 var ofredande och nästan 12 000 sexualbrott. Under de senaste 25 åren har det i genomsnitt begåtts ca 100 mord per år i Sverige.

Av anmälningsstatistiken går det också att utläsa hur många av misshandelsbrotten som var riktade mot en kvinna respektive mot en man och om gärningsmannen och offret var bekanta eller inte. Vidare framgår om offret var ett barn (0-6 respektive 7-14 år) eller inte, och om brottet begicks utomhus eller inomhus. Man kan också få uppgifter om under vilken månad brottet begicks.

Under efterkrigstiden har flera stora förändringar skett vad gäller kriminaliseringen av våldsanvändning. Till exempel avskaffades skolagan år 1958 och föräldrars aga av barn i uppfostringsyfte förbjöds 1979. År 1998 infördes en ny straffbestämmelse, nämligen grov kvinnofridskränkning.

Antalet polisanmälda misshandelsbrott har ökat under efterkrigstiden. Delvis hänger detta samman med att benägenheten att anmäla våld och andra kränkningar (t.ex. mobbning) blivit högre. Avståndstagandet mot våld som ett sätt att lösa konflikter har blivit större. Men det faktiska våldet har också ökat.

En undersökning där skolelever i årskurs nio uppgav sina egna erfarenheter av våld (både som gärningsmän och offer) visar att tre av tjugo pojkar begått någon handling under det senaste året som innebär våld mot person jämfört med en av tjugo flickor. En av tio har blivit hotad så han eller hon känt sig rädd. Drygt två procent av pojkarna uppger att de ofta blir mobbade mot nästan fyra procent av flickorna.

Våld, hot och kränkning

SKOLANS UPPDRAG är att vara en skola för alla, och att tydligt stå upp för de normer och värden som försvarar varje individs okränkbarhet. Här finner vi också stöd i FN:s båda konventioner om barnets respektive de mänskliga rättigheterna, som ingår i skolans styrdokument. Skolans vuxna bör ha en gemensam hållning som gäller både i matte och svenska och på rasten.

Under tema Våld, hot och kränkning får eleverna förslag på frågeställningar och övningar rörande brott som strider mot 3, 4 och 5 kap. i brottsbalken, dvs. brott mot liv och hälsa, brott mot frihet och frid samt ärekränkning.

Eleverna undersöker vad lagen säger om dessa brott. De får testa två fiktiva fall som utspelar sig i skolmiljö. Eleverna undersöker brottens omfattning i skolan, närområdet och Sverige. De analyserar orsaker och konsekvenser: Vad gör att man tillgriper våld? Eleverna värderar sin egen inställning och sitt eget agerande. Säger vi saker till varandra som enligt lagen kan tolkas som ett brott? Slutligen: Har eleverna möjlighet att göra något för att deras skola, deras närmiljö eller t.o.m. Sverige ska drabbas mindre av dessa brott?

Fallet Bodil och Fallet Torkel och Svante

Låt eleverna läsa de båda historierna (Bilaga C1). Låt eleverna därefter diskutera om de anser att Bodil, respektive Torkel och Svante har begått något brott och om det i så fall är ett allvarligt brott.

Dela sedan ut lagtexten (Bilaga C2). Be eleverna läsa texten och plocka ut ord som de inte förstår och sedan slå upp dem i en ordbok. Låt dem göra en "översättning" av lagtexten. Diskutera varför lagtexter är så krångliga. Låt dem sedan gå igenom och svara på de följdfrågor som står efter respektive historia. Lägg ner tid på diskussionen om er egen skola.

Uppsats: Kränkning

Ett annat sätt att börja detta tema är att låta eleverna fritt utifrån ordet *kränkning* skriva en uppsats. Vad tänker de på när de hör ordet kränkning? Vad står det för? När blir man kränkt? Hur kränker man och hur reagerar man? Den som kränker någon, varför gör han eller hon det och hur tror vi att den personen själv skulle förklara sitt agerande?

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan undersöka. Stimulera dem till att finna ytterligare frågeställningar. Här presenteras även förslag på tillvägagångssätt.

Våld, hot och kränkning

Vad är våld?

Vad är hot?

Vad är aga?

Vad är kränkning?

Vad säger lagen om våld, hot, aga och kränkning?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera!
- Vad säger vuxna? Intervjua dina föräldrar, någon äldre släkting, en lärare.
- Vad säger lagen? Undersök lagtexten.
- Intervjua en jurist eller polis.

I er skola

Är det vanligt med slagsmål i er skola?

Är det vanligt att elever kallar varandra eller lärare för öknamn?

Är det vanligt att elever talar nerlåtande om varandra eller om lärare?

Förekommer det att elever hotar varandra eller lärare?

Hur var det i skolan förr i tiden?

- Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.
- Vad anser de vuxna som arbetar i skolan? Intervjua och diskutera.
- Vad säger lagen? Förekommer det brott i er skola? Undersök lagtexten.
- Intervjua en jurist eller polis.
- Hur var det förr i skolan? Intervjua någon äldre släkting eller annan äldre person.
- Vad säger lagen i dag om aga?

I ert närområde

Är människor som bor i ert område rädda för att bli utsatta för våld?

Förekommer det våld i ert närområde, er kommun?

Var i er kommun och vid vilken tidpunkt på dygnet är det störst risk att råka ut för ett våldsbrott?

Vad gör politiker, närpolis m.fl. i er kommun för att minska denna form av brottslighet?

- *Intervjua människor som bor i närområdet/kommunen.*
- *Intervjua närpolis, socialarbetare, lokala brottförebyggande rådet, lokala brottsofferjouren.*
- *Tag kontakt med lokaltidningen och be dem ta fram artiklar om dessa brott.*

I Sverige

Hur många mord sker i Sverige varje år?

Hur vanligt är det med andra typer av våldsbrott?

Är människor i Sverige oroadе över våldsbrottsutvecklingen?

Hur många vålds-, hot- och kränkingsbrott anmäls varje år i Sverige?

Vilken åldersgrupp och vilket kön riskerar mest att bli misshandlade?

Vilken åldersgrupp och vilket kön är det som begår flest misshandelsbrott?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua en jurist.*
- *Intervjua människor i olika åldrar.*

I världen

Hur ser det ut i ett annat land? Är dessa brott vanliga?

Hur ser det ut i det landets skolor?

Är människorna som bor i det andra landet oroliga för att bli utsatta för våld, hot och kränkning?

Hur ser det andra landets lagar på dessa brott?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua någon från ett annat land.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Motivera eleverna att söka svar på frågorna: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Förslagen syftar till att stimulera eleverna till att formulera ytterligare frågeställningar att analysera. Nedan presenteras även förslag på tillvägagångssätt för undersökningarna.

Våld, hot och kränkning

Varför tar man till våld?

Varför hotar och kränker man någon annan?

Var går gränsen för våld? En knuff – är det våld?

Finns det ställen och tillfällen då våld och hot är OK? Ishockey, boxning? Och vad kan det bero på i så fall?

Vad kan man få för straff för vålds-, hot- och kränkingsbrott?

- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Vad säger vuxna? Intervjua dina föräldrar, morföräldrar, lärare.*
- *Vad säger lagen? Undersök lagtexten.*
- *Intervjua en jurist eller polis.*

I er skola

Är det mer eller mindre bråk och slagsmål i er skola än i andra?

Har ni ett trevligt klimat, där man inte talar nerlåtande och kränkande om varandra?

Jämför med andra skolor!

Har ni mindre mobbning, eller mer, i er skola än det är i andra?

Vad kan man göra för att få slut på mobbningen i skolan?

Vad är det för skillnad på våld, hot och kränkning i skolan i dag jämfört med förr i tiden?

- *Tag kontakt med en annan skola och jämför. Vad beror likheter och olikheter på?*
- *Intervjua era föräldrar, någon äldre släkting eller annan äldre person om hur det var i skolan på deras tid?*
- *Leta information i litteratur, undersökningar och på Internet.*

I ert närområde

Förekommer det mer våld i ert närområde, i er kommun än i en annan närliggande kommun?

Om ni jämför er kommun med andra i Sverige, hur ligger er kommun till då?

Finns det några exempel på kommuner där man har låg våldsbrottslighet och arbetar aktivt med brottsförebyggande metoder som er kommun skulle kunna ta efter?

Är er egen kommun ett sådant gott exempel?

- *Intervjua människor som bor i en annan kommun.*
- *Intervjua närpolis, socialarbetare, lokala brottsförebyggande rådet, lokala brottsofferjouren i en annan kommun.*
- *Tag kontakt med andra orters lokaltidningar och be dem ta fram artiklar om dessa brott och om brottsförebyggande arbete.*
- *Leta information i litteratur, undersökningar och på Internet.*

I Sverige

Hur har mord- och våldsbrottsfrekvensen utvecklats i Sverige under de senaste hundra åren?

Hur ser våldsbrottsfördelningen ut i Sverige? Finns det skillnader mellan storstad respektive landsbygd, norra Sverige och södra?

Är barnmisshandel ovanligare nu, när aga är förbjudet?

Är gärningsmännen i våldsbrott i dag yngre än för hundra år sedan?

Är det vanligt att vålds-, hot- och kränkingsbrott som begås i skolan anmäls?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt och gör intervjuer med BRIS eller Rädda Barnen.*
- *Intervjua en jurist.*

I världen

Om du jämför den information om vålds-, hot och kränkingsbrott som du har fått fram om ett annat land med den information som du har fått fram om Sverige, vad är det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Finns det länder där man får aga barnen i skolan?

Om det är krig i ett land, påverkar det människors oro för att bli utsatta för våld, hot och kränkning?

Finns det länder som har hårdare straff för dessa brott?

- *Leta information i litteratur, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua någon från ett annat land.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*

Fyrahörnsövning

Ställ en av nedanstående frågor till eleverna och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

a) Vad skulle du göra om du såg några klasskamrater mobba (t.ex. reta, knuffa, skratta elakt åt) en annan klasskamrat?

- *Gå fram och säga till dem att sluta.*
- *Gå och säga till en lärare eller annan vuxen.*
- *Inte någonting*
- *Eget förslag*

b) Vad tycker du att man ska göra om man blir vittne till en misshandel?

- *Inte någonting*
- *Kalla på polis.*
- *Försöka ingripa och avbryta misshandeln.*
- *Eget förslag.*

c) Vad tror du är den vanligaste orsaken till att det blir slagsmål mellan ungdomar?

- *Alkohol.*
- *Gängbildning.*
- *Finns för lite för ungdomar att göra.*
- *Eget förslag.*

d) Hur tror du att man skulle kunna få bort all mobbning från skolorna?

- *Fler lärare ute på rasterna.*
- *Engagera eleverna mer i mobbningsarbetet.*
- *Polisanmäla alla som mobbar.*
- *Eget förslag.*

Heta stolen-övning

Sätt eleverna på stolar i en halvcirkel. Läs upp nedanstående påståenden för eleverna och be dem ta ställning för eller emot genom att resa sig (håller med) eller sitta kvar (håller inte med). Ställ sedan följdfrågor så att eleverna får motivera sina ställningstaganden.

- *Om någon är elak mot dig då har du rätt att slå den personen.*
- *Om någon slår dig då har du rätt att slå tillbaka.*
- *Om någon tar din cykel, då har du rätt att springa ifatt och putta omkull honom/henne så att han/hon rasar i gatan.*
- *Om en tjej du känner har svikit dig då har du rätt att kalla henne för "djävla hora".*
- *Om någon i din klass är elak mot dig, då är det rätt att din storebror hotar din klasskamrat med stryk.*
- *Det är OK att ishockeyspelare ibland slåss med knytnävarna.*
- *Föräldrar borde få ge sina barn smisk om de är olydiga.*
- *Lagarna om våld, hot och kränkning är för hårda.*
- *Fler brott som begås i skolan borde polisanmälas.*

Regelrätt slagsmål

Man använder ibland uttrycket "ett regelrätt slagsmål". Be eleverna att skriva ner en beskrivning av vad det är. Vad är ett regelrätt slagsmål? Be dem sedan var och en att ta ställning till om det är något som de kan acceptera, dvs. att det borde vara tillåtet i exempelvis skolan. Be dem sedan att skriva ner en beskrivning av ett oregelrätt slagsmål. Fråga därefter vilken form av slagsmål som är vanligast och vad de tycker om det.

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Låt eleverna utifrån det de har lärt sig fundera på vad de själva kan göra för att våld, hot och kränkningar ska minska i skolan.
- Låt dem göra en antimobbningshandbok.
- Kom överens med eleverna om vilka tillmälen som inte accepteras i samvaron på skolan och gör en lista samt en "lagbok" som också talar om hur överträdelser ska behandlas.
- Låt eleverna skriva en uppsats/göra en pjäs där de får beskriva varför en person börjar begå vålds-, hot- och kränkingsbrott eller vilka konsekvenser dessa brott kan få. Spela upp pjäsen för yngre elever, föräldrar och kompisar.
- Låt eleverna göra en tidning eller utställning om det som de har lärt sig. Bjud in lokalpolitiker, närpolis och lokala brottsförebyggande rådet till diskussion om elevernas förslag för ett tryggare närsamhälle.

Fallet Bodil

Bodil Uppnäsa gillar inte sin klasskamrat Eva Äppelkind. Det hela började med ett bråk i skolmatsalen där Eva råkade spilla lite mjölk på Bodils byxor. Bodil blev jättearg och började skrika, men Eva tyckte inte att det var så farligt utan sa att det är väl bara att gå hem och byta. Bodil hade inte så mycket kläder och det andra paret byxor som hon kunde tänka sig att ha på sig låg i tvätten. Däremot verkade Eva ha hur mycket kläder som helst. Hon hade något nytt på sig i stort sett varje vecka och allt var dyra märkeskläder. Bodil blev därför än mer arg på Eva. Men hon kunde ju inte säga att hon bara hade två par byxor. Därför bet hon ihop och bestämde sig för att hon minsann skulle hämnas på Eva på något sätt.

Några dagar senare kom Bodil på hur hon skulle göra. Hon skulle sprida ut ett rykte om Eva i skolan. Hon började med att berätta för några av sina kompisar att hon hade sett Eva sent en kväll hoppa in i en bil där det satt en gammal gubbe, och det var inte Evas pappa. Bodil sa att hon var nästan säker på att Eva var prostituerad. Man kan ju undra hur hon har råd med så dyra kläder, avslutade hon sin historia. Kompisarna var lite tveksamma till detta och sa att det kanske var Evas morfar eller farfar i bilen.

Bodil blev besviken över att ryktet inte tog fart och bestämde sig därför för att spä på historien lite. Nästa dag berättade hon för sina kompisar att nu är det helt klart vad Eva är för typ. Bodil berättade att hennes storebror hade sett Eva i en porrfilm. Nu tog ryktet fart i skolan och Bodil bekräftade sin historia för alla som ville höra. Till slut fick även Eva höra ryktet och fick då även veta vem det var som stod för informationen. Eva polisanmälde då Bodil.

Frågor

Kan Eva polisanmäla Bodil? Har Bodil begått något brott?

- *Tag kontakt med närpolisen och fråga. Läs bifogad lagtext och se om ni hittar något som stödjer Evas anmälan.*

Vad tycker ni om Bodils agerande? Är det vanligt att man pratar illa om varandra i er skola? I så fall – vad kan man göra åt det?

- *Diskutera med dina klasskamrater!*

Tycker ni att Eva gjorde rätt som polisanmälde eller skulle hon ha gjort på något annat sätt?

- *Diskutera med dina klasskamrater!*

Fallet Torkel och Svante

Torkel Filt och Svante Kudde är två trötta grabbar. De vill inte gärna anstränga sig i onödan. Framför allt gäller det skolarbetet. De läser inga läxor, sitter längst bak i klassrummet och småsover. Annat är det med Olle. Han anstränger sig, läser alla läxor, letar mer information om det han läser på Internet, sitter längst framme i klassrummet och ställer frågor som får t.o.m. läraren att bli helt snurrig.

Våld, hot och kränkning

Torkel och Svante är ganska storväxta och starka, Olle däremot är ganska liten för sin ålder. Torkel och Svante brukar vara ganska taskiga med Olle. De brukar ofta putta och knuffa på honom och ibland slår de honom helt utan anledning. Inte så hårt, det blir inga blåmärken, men det gör ont ändå, framför allt i Olles själ. Olle brukar fantisera om att han hade en storebror som kunde ge igen. Men verkligheten är inte sådan. Olle är rädd för Torkel och Svante och försöker undvika dem.

En dag när Olle går från skolan står Torkel och Svante utanför hans port och väntar på honom. De tar direkt tag i honom och släpar ner honom i källaren. Där säger de åt honom att han ska hjälpa dem att fuska på morgondagens prov i historia. Han ska sätta sig bredvid Torkel och Svante och när han är klar ska han smussa över sin skrivning till Torkel som ska skriva av den. Olle säger att han inte vill göra det. Då börjar Torkel och Svante att slå på Olle. Efter ett tag tar Svante fram en cigarrett och tändar den och medan Torkel håller i Olle bränner Svante hål på Olles byxa. Svante säger att om Olle inte ändrar sig nu, kommer han att bränna på Olles skinn. Då ger Olle med sig och säger att han ska göra som de säger. Bra, säger Torkel och släpper. Svante och Torkel börjar gå, men vänder i dörren och säger att om Olle inte gör som de har sagt kommer han att få hela sitt ansikte brännmärkt.

När Olle kommer upp till lägenheten går han in på sitt rum. Efter ett par timmar kommer hans mamma hem. Hon kommer in till Olle och märker att allt inte är som det ska. Hon frågar Olle vad det är, men får svaret att det inte är något. Då får Olles mamma syn på hålet i byxorna och frågar hur det har gått till. Då brister det för Olle och han berättar gråtande allt. Olles mamma går direkt till polisen och anmäler Torkel och Svante.

Frågor

Kan Olles mamma polisanmäla Torkel och Svante? Har de begått något brott?

- *Tag kontakt med närpolisen och fråga. Läs bifogad lagtext och se om ni hittar något som stödjer Olles mammas anmälan.*

Vad tycker ni om Torkel och Svantes agerande? Är det vanligt med knuffar och slagsmål i er skola? I så fall – vad kan man göra åt det?

- *Diskutera med dina klasskamrater!*

Tycker ni att Olles mamma gjorde rätt som polisanmälde, eller skulle hon ha gjort på något annat sätt?

- *Diskutera med dina klasskamrater!*

Urval ur:

3 kap. BrB: Om brott mot liv och hälsa

1 § Den som berövar annan livet, dömes för mord till fängelse i tio år eller på livstid.

2 § Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till de omständigheter som föranlett gärningen eller eljest att anse som mindre grovt, dömes för dråp till fängelse, lägst sex och högst tio år.

3 § Dödar kvinna sitt barn vid födelsen eller eljest å tid då hon på grund av nerkomsten befinner sig i upprivet sinnestillstånd eller i svårt trångmål, dömes för barnadrap till fängelse i högst sex år.

5 § Den som tillfogar en annan person kroppsskada, sjukdom eller smärta eller försätter honom i vanmakt eller annat sådant tillstånd, döms för misshandel till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter eller fängelse i högst sex månader.

6 § Är brott som i 5 § sägs att anse som grovt, ska för grov misshandel dömas till fängelse, lägst ett år och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om gärningen var livsfarlig eller om gärningsmannen tillfogat svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom eller eljest visat särskild hänsynlöshet eller råhet.

7 § Den som av oaktsamhet orsakar annans död, döms för vållande till annans död till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst sex år. Vid bedömande av om brottet är grovt ska särskilt beaktas

1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller
2. om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

8 § Den som av oaktsamhet orsakar annan person sådan kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa, döms för vållande till kroppsskada eller sjukdom till böter eller fängelse i högst sex månader.

Är brottet grovt, döms till fängelse i högst fyra år. Vid bedömandet av om brottet är grovt ska särskilt beaktas

1. om gärningen har innefattat ett medvetet risktagande av allvarligt slag, eller
2. om gärningsmannen, när det krävts särskild uppmärksamhet eller skicklighet, har varit påverkad av alkohol eller något annat medel eller annars gjort sig skyldig till en försummelse av allvarligt slag.

9 § Utsätter någon av grov oaktsamhet någon annan för livsfara eller fara för svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom, dömes för framkallande av fara för annan till böter eller fängelse i högst två år.

11 § För försök eller förberedelse till mord, dråp, barnadrap eller sådan misshandel som ej är ringa, så ock för stämpling till mord, dråp eller grov misshandel eller underlåtenhet att avslöja sådant brott dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas.

4 kap. BrB: Om brott mot frihet och frid

4 § Den som genom misshandel eller eljest med våld eller genom hot om brottslig gärning tvingar annan att göra, tåla eller underlåta något, dömes för olaga tvång till böter eller fängelse i högst två år. Om någon med sådan verkan övar tvång genom hot att åtala eller angiva annan för brott eller att om annan lämna menligt meddelande, dömes ock för olaga tvång, såframt tvånget är otillbörligt.

Är brottet som avses i första stycket grovt, dömes till fängelse, lägst i sex månader och högst sex år. Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om gärningen innefattat pinande till beaktelse eller annan tortyr.

5 § Om någon lyfter vapen mot annan eller eljest hotar med brottslig gärning på sätt som är ägnat att hos den hotade framkalla allvarlig fruktan för egen eller annans säkerhet till person eller egendom, döms för olaga hot till böter eller fängelse i högst ett år.

Är brottet grovt, döms till fängelse, lägst sex månader och högst fyra år.

7 § Den som handgripligen antastar eller medelst skottlossning, stenkastning, oljud eller annat hänsynslöst beteende eljest ofredar annan, döms för ofredande till böter eller fängelse i högst ett år.

5 kap. BrB: Om ärekränkning

1 § Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denna för andras missaktning, dömes för förtal till böter.

Var han skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den, ska ej dömas till ansvar.

2 § Är brott som i 1 § sägs att anse som grovt, ska för grovt förtal dömas till böter eller fängelse i högst två år.

Vid bedömande huruvida är grovt ska särskilt beaktas, om uppgiften genom sitt innehåll eller den omfattning i vilken den blir spridd eller eljest var ägnad att medföra allvarlig skada.

3 § Den som smädar annan genom kränkande tillmäle eller beskyllning eller genom annat skymfligt beteende mot honom, dömes om gärningen ej är belagd med straff enligt 1 eller 2 §, för förolämpning till böter.

D
TEMA

Främlingsfientlighet

Kortfakta – Främlingsfientlighet

Med hets mot folkgrupp avses brott mot 16 kap. 8 § brottsbalken. Det är en av de bestämmelser i brottsbalken som har särskilt stor betydelse när det gäller brott med främlingsfientliga eller rasistiska inslag. (Det finns även bestämmelser i tryckfrihetsförordningen, 7 kap. 4 §.) Bestämmelsen om hets mot folkgrupp förbjuder i stort sett samtliga yttranden av rasistisk eller likvärdig innebörd, oavsett om yttrandet skett muntligt, i tryckt skrift eller i andra medier. Det krävs inte heller att yttrandet spritts bland allmänheten, det räcker med att det spritts i en mindre krets av människor.

Med olaga diskriminering avses brott mot 16 kap. 9 § brottsbalken. Bestämmelsen innehåller förbud mot vissa former av diskriminering i näringsverksamhet och grundar sig på FN:s konvention om avskaffandet av alla former av rasdiskriminering. I bestämmelsen sägs att en näringsidkare, som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av ras, hudfärg, nationalitet, trosbekännelse eller etnisk tillhörighet genom att inte behandla denne på samma villkor som andra, ska dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Bestämmelsen innefattar också diskriminering av homosexuella.

Anmälda brott som avser hets mot folkgrupp respektive olaga diskriminering särredovisades inte i statistiken förrän i början av 1990-talet. Antalet anmälda brott som avser hets mot folkgrupp uppgick år 2005 till 708 och olaga diskriminering till 422. Den dolda brottsligheten, dvs. antalet brott som inte anmäls till polisen, är med säkerhet mycket stor.

Främlingsfientlighet

SKOLLAGENS 2 § lägger fast grunden genom att slå fast att "Särskilt ska den som verkar inom skolan... aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden." Dessutom poängteras vikten av att skolan motverkar och aktivt bekämpar främlingsfientlighet i samtliga ämnens kursplaner, även i till exempel slöjd och musik .

Under tema Främlingsfientlighet får eleverna förslag på frågeställningar och övningar rörande brott som strider mot bl.a. 16 kap. 8 - 9 §§ brottsbalken.

Eleverna tar reda på vad lagen säger om dessa brott. De undersöker brottens omfattning i skolan, närområdet och Sverige. Eleverna analyserar orsaker och konsekvenser. Vad orsakar främlingsfientlighet? De värderar också sin inställning och sitt agerande – hur ser de själva på dessa frågor, och vad är det som styr deras uppfattning? Slutligen har eleverna möjlighet att göra något för att deras skola, närmiljö eller t.o.m. Sverige ska drabbas mindre av dessa brott.

Fallet Ulla Bullbak och Svenne Grosshandlare

Låt eleverna läsa de båda historierna (Bilaga D1). Dela sedan ut lagtexten (Bilaga D2). Be eleverna läsa texten, plocka ut ord som de inte förstår och sedan slå upp dem i en ordbok. Låt dem göra en "översättning" av lagtexten. Diskutera varför lagtexter är så krångliga. Låt eleverna därefter diskutera de bifogade frågorna. Avsluta med en diskussion där elevgruppen får diskutera varför vi har denna lag och varför den behövs.

Temadag: Olika länder, olika kulturer

Ett annat sätt att börja detta tema är att bjuda in ett antal människor som har sitt ursprung i något annat land till en temadag. Ambitionen kan vara att få minst en person från varje världsdel. Låt dessa människor möta eleverna och berätta om hur och varför de kom till Sverige. Be dem berätta om sin kultur – be dem gärna ta med sig familjebilder, musik eller någon speciell maträtt. Låt dem även berätta hur de tycker att de har blivit mottagna i Sverige och hur de ser på det framtida mångkulturella Sverige. Låt därefter eleverna antingen diskutera i grupper eller var och en skriva ner sina tankar om dagens möten. Hur ser de på invandringen? Hur skulle de känna om de själva skulle behöva utvandra? Hur de skulle vilja att det framtida mångkulturella Sverige såg ut?

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Fyll gärna på med egna frågor. Förslag ges också på tillvägagångsätt och dokumentation.

Främlingsfientlighet

Vad menar man med uttrycket främlingsfientlighet?

Vad är rasism?

Vad är segregation?

Vad betyder ordet diskriminering?

Vad är hets mot folkgrupp?

- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Slå upp i en ordbok.*
- *Vad säger vuxna? Intervjua dina föräldrar, äldre släktingar, lärare.*
- *Vad säger lagen? Undersök lagtexten.*
- *Intervjua en jurist eller polis.*

I er skola

Hur många olika nationaliteter är representerade i er skola?

Tycker du och dina kompisar att ni har för få eller för många nationaliteter representerade i er skola?

Har det hänt att någon har blivit illa behandlad på grund av sitt ursprung i er skola?

Vad säger läroplanen om främlingsfientlighet?

Hur arbetar ni i er skola för att motverka rasism och främlingsfientlighet?

- *Genomför en enkätundersökning*
- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Vad anser de vuxna som arbetar i skolan? Intervjua och diskutera.*
- *Tag kontakt med Skolverket och fråga efter material.*

I ert närområde

Ligger er skola i ett område eller i en kommun där många olika nationaliteter och kulturer är representerade?

Vad finns det för inställningar till invandring och invandrare bland dem som bor i er kommun?

Har det förekommit någon främlingsfientlighet, rasism eller diskriminering i er kommun?

Vad gör politiker, närpolis m.fl. i er kommun för att förebygga och minska denna form av brottslighet?

- *Intervjua människor som bor i närområdet/kommunen.*
- *Tag kontakt med och intervju lokala invandrarföreningar.*
- *Intervjua närpolis, socialarbetare, lokala brottsförebyggande rådet.*
- *Tag kontakt med lokaltidningen och be dem ta fram artiklar om dessa brott.*

I Sverige

Hur har svensk invandringspolitik sett ut genom historien, och hur ser den ut i dag?

Begås det mycket brott i Sverige som har rasism och främlingsfientlighet som motiv?

Vad görs för att motverka främlingsfientlighet och rasism?

När blir man svensk?

Ge exempel på andra kulturers inverkan på den svenska.

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt med Migrationsverket.*
- *Intervjua en jurist.*
- *Intervjua människor i olika åldrar.*
- *Intervjua en historiker.*

I världen

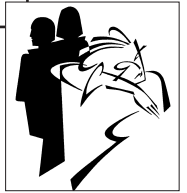
Vad känner du till om främlingsfientlighet och rasism i andra länder?

Finns det historiska händelser i världen som kan kopplas samman med främlingsfientlighet och rasism?

Finns det något land där man har lyckats väldigt bra med det mångkulturella samhället?

Vad säger FN:s stadgar om främlingsfientlighet och rasism? Vilka är de mänskliga rättigheterna?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua någon från ett annat land.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*
- *Tag kontakt med FN.*

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Formulera ytterligare frågeställningar. Förslag ges också på tillvägagångssätt och dokumentation.

Främlingsfientlighet

Vad beror rasism och främlingsfientlighet på?

Är rasism och främlingsfientlighet vanligare bland ungdomar än bland äldre? Bland killar än bland tjejer?

Vad kan man få för straff för brott med främlingsfientlighet eller rasism som motiv?

Hur känns det att bli diskriminerad?

- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Vad säger vuxna? Intervjua dina föräldrar, äldre släktingar, andra äldre personer, lärare.*
- *Vad säger lagen? Undersök lagtexten.*
- *Intervjua en jurist eller polis.*
- *Intervjua någon som har blivit diskriminerad.*

I er skola

Vad är orsakerna till att ni har så många/så få nationaliteter representerade i er skola?

Vad finns det för fördelar respektive nackdelar med att ha så många/så få nationaliteter representerade?

Om ni jämför er skola med en skola där fördelningen är annorlunda, vad finns det för likheter respektive olikheter?

Hur var det förr i tiden i skolan? Hur bemötte man elever från andra kulturer då?

Fanns hemspråksundervisning när dina föräldrar gick i skolan?

- *Diskutera med dina kompisar.*
- *Intervjua de vuxna på skolan. Tag kontakt med skolpolitikerna i er kommun.*
- *Tag kontakt med en annan skola och jämför. Vad beror likheter och olikheter på?*
- *Intervjua era föräldrar, någon äldre släkting eller annan äldre person om hur det var i skolan på deras tid.*
- *Leta information i litteratur, undersökningar och på Internet.*

I ert närområde

Vad är orsakerna till att ni har så många / så få olika nationaliteter och kulturer representerade i er kommun?

Hur trivs de som bor i er kommun/ert närområde? Är det någon skillnad mellan dem med svensk bakgrund och dem med annan kulturell bakgrund? Hur trivs motsvarande grupper i grannkommunen?

Har ni mindre problem med främlingsfientlighet och rasism i er kommun än de har i grannkommunen, och vad beror det i så fall på?

Har politikerna m.fl. i er kommun gjort mer för att förhindra främlingsfientlighet och rasism än vad man har gjort i grannkommunen? Eller finns det något bra att ta efter?

- *Intervjua människor ni känner i er kommun och i en annan kommun.*
- *Intervjua kommunalpolitikerna i er kommun och i en grannkommun.*
- *Intervjua närpolis, socialarbetare, lokala brottsförebyggande rådet i er kommun och i en annan kommun.*
- *Tag kontakt med andra lokaltidningar och be dem ta fram artiklar om dessa problem och om det eventuella arbete som sker för att förebygga och förhindra främlingsfientlighet och rasism.*

I Sverige

Har Sverige blivit ett mer främlingsfientligt och rasistiskt land?

Vad får segregeringen i samhället för konsekvenser?

Finns det delar av Sverige där främlingsfientlighet och rasism är vanligare än i andra?

Vad beror det i så fall på?

Är Sverige ett förebildsland när det gäller invandringspolitik? Följs FN:s regler gällande flyktingar, följs barnkonventionen eller förekommer det övertramp?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt med någon tidning och be dem om artiklar.*
- *Tag kontakt med invandrarföreningar och intervjua företrädare för dem.*
- *Intervjua en jurist.*

I världen

Om du jämför den information om främlingsfientlighet och rasism som du fått fram om ett annat land med den information som du fått fram om Sverige, vad är det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Har rasism och främlingsfientlighet i olika delar av världen alltid samma orsaker?

Apartheidsystemet som fanns i Sydafrika, hur fungerade det och vad fick det för konsekvenser? Har det helt upphört?

FN säger i sin deklaration om mänskliga rättigheter att alla människor har lika värde.

Är det så i dag?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Intervjua någon från ett annat land.
- Tag kontakt med FN.
- Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.

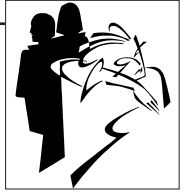

Dina nya grannar

Dela ut uppgiften, Dina nya grannar (Bilaga D3), till eleverna. Låt dem läsa instruktionen och sedan genomföra uppgiften. När alla har rangordnat och skrivit kommentarer till sin rangordning, be eleverna sätta sig två och två eller i lite större grupper för att komma överens om en gemensam rangordning. Låt sedan grupperna presentera sina listor och motivera sina val. Avsluta övningen med en diskussion om vad eleverna tror påverkade deras prioriteringar och hur eleverna tror att deras prioritering överensstämmer med hur det går till i en liknande verklig situation.

Om det var du

Dela ut uppgiften, Om det var du (Bilaga D4), till eleverna. Låt dem läsa instruktionen och sedan gruppvis genomföra uppgiften. När alla grupper har formulerat sina svar, låt dem presentera dessa inför hela klassen. Diskutera svaren efter respektive presentation. Avsluta övningen med att be eleverna fundera över det omvända förhållandet: Hur ser vi på dessa frågor när det gäller de flyktingar som kommer hit? Överensstämmer den bilden med hur vi själva skulle vilja bli behandlade?

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Låt eleverna utifrån det de har lärt sig fundera på vad de själva kan göra för att motverka att främlingsfientlighet och rasism uppstår i skolan, i närsamhället och t.o.m. i Sverige.
- Låt eleverna skriva en uppsats/göra en pjäs där de får beskriva hur de tror att främlingsfientlighet och rasism kan uppstå och vad det får för konsekvenser. Spela upp pjäsen på en temadag för yngre elever, föräldrar och kompisar och eventuellt inbjudna föreläsare, avsluta med en debatt.
- Låt eleverna göra en tidning eller utställning om det som de har lärt sig. Bjud in lokalpolitiker, närpolis och lokala brottsförebyggande rådet till diskussion om elevernas förslag för ett bättre närsamhälle.

Ulla Bullbak

Ulla Bullbak har ett konditori. Ullas konditori är mycket populärt och det är nästan alltid fullt med gäster som gladeligen smaskar i sig Ullas hembakta bröd. En gång kom det in två personer från Grönland (inuiterna) till Ullas konditori. De sa att de ville ha en så nygräddad limpa som det bara var möjligt att få. Ulla sa att de hade tur, hon hade precis tagit ut en ny plåt med limpor ur ugnen. Hon bad därför inuiterna att vänta, medan hon gick ut i köket och hämtade limpan.

När Ulla kom tillbaka var inuiterna borta. Det som var än värre var att även pengarna i hennes kassa var stulna. Ulla blev mycket upprörd. Senare på kvällen visades en dokumentär om livet på Grönland. Det visade sig att de bland annat levde av att jaga säl. Ulla tycker för sin del väldigt mycket om djur, och ogillade starkt att se inuiterna döda sälarna. I den stunden bestämde sig Ulla för att inuiterna skulle vara portförbjudna på hennes konditori. Dagen efter satte hon upp en skylt i sitt fönster där det stod: Eskimåer är inte välkomna! Undertecknat Ulla Bullbak.

Frågor

Får Ulla sätta upp en sådan skylt?

- *Läs bifogad lagtext och diskutera.*

Har ni sett eller hört talas om något liknande någon gång?

- *Diskutera med era kompisar, föräldrar och lärare. Tag kontakt med någon tidning och fråga om de har haft något reportage om något liknande fall. Vad hände i dessa fall?*

Vad tycker ni – gjorde Ulla rätt?

- *Diskutera med kompisar, föräldrar och lärare.*

Svenne Grosshandlare

Svenne Grosshandlare har en livsmedelsbutik som ligger alldeles bredvid Hurra-Hurrarörelsens tempelbyggnad. Medlemmarna i Hurra-Hurrarörelsen brukar handla i livsmedelsbutiken, mest frukt, youghurt och bröd eftersom de är vegetarianer.

Svenne har ett problem, han har ett stort svinn och han tror att det beror på snatteri. Svenne misstänker starkt medlemmarna i Hurra-Hurrarörelsen. De har bylsiga kläder och kommer oftast flera in samtidigt i hans affär. Sen är de så glada, stojiga och pratiga att Svenne får problem med att hålla koll på om de snattar eller inte. Därför har nu Svenne anställt två vakter som ska kroppsvisitera alla i Hurra-Hurrarörelsen innan de går ut ur affären. Andra som handlar slipper givetvis kroppsvisitation. Svenne vill ju inte stöta sig med sina respektabla kunder.

Frågor

Får Svenne kroppsvisitera alla i Hurra-Hurrarörelsen innan de går ut ur affären?

- *Läs bifogad lagtext och diskutera.*

Har ni sett eller hört talas om något liknande någon gång?

- *Diskutera med era kompisar, föräldrar och lärare. Tag kontakt med någon tidning och fråga om de har haft något reportage om något liknande fall. Vad hände i dessa fall?*

Vad tycker ni – gjorde Svenne rätt?

- *Diskutera med kompisar, föräldrar och lärare.*

Hur skulle Svenne ha kunnat göra i stället?

- *Diskutera med era kompisar, föräldrar och lärare.*

Utdrag ur:

16 kap. BrB: Om brott mot allmän ordning

8 § Den som i uttalande eller i annat meddelande som sprids hotar eller uttrycker missaktning för folkgrupp eller annan sådan grupp av personer med anspelning på ras, hudfärg, nationella eller etniskt ursprung eller trosbekännelse, döms för hets mot folkgrupp till fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, till böter.

9 § En näringsidkare som i sin verksamhet diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att inte gå honom till handa på de villkor som näringsidkaren i sin verksamhet tillämpar i förhållande till andra, ska dömas för olaga diskriminering till böter eller fängelse i ett år.

Vad som sägs i första stycket om en näringsidkare tillämpas också på den som är anställd i näringsverksamhet eller annars handlar på en näringsidkares vägnar samt på den som är anställd i allmän tjänst eller innehar allmänt uppdrag.

För olaga diskriminering dömes även anordnare av allmän sammankomst eller offentlig tillställning och medhjälpare till sådan anordnare, om han diskriminerar någon på grund av hans ras, hudfärg, nationella eller etniska ursprung eller trosbekännelse genom att vägra honom tillträde till sammankomsten eller tillställningen på de villkor som gäller för andra.

Om någon som avses i första – tredje styckena på sätt som där sägs diskriminerar annan på grund av att denne har homosexuell läggning, döms likaledes för olaga diskriminering.

Dina nya grannar

Föreställ dig följande:

Ni har precis köpt ett hyreshus med fyra lägenheter i. Det är två tvåor, en trea och en fyrrummare. Den största lägenheten har du och din familj bosatt er i. Huset var dyrt att köpa och för att ha råd att ha huset är det meningen att ni ska hyra ut de övriga tre lägenheterna. Det är mycket viktigt att ni får lägenheterna uthyrda så snabbt som möjligt och att det inte blir något krångel med att få in hyrorna varje månad. Ni har därför satt in en annons i tidningen om att det finns fina lägenheter att hyra. I hyran ingår även tillgång till en del av tomten, så att ni och era nya grannar åtminstone under sommarhalvåret kommer att träffas en del. Ni vill att de som svarar på annonsen ska skriva några rader om sig själva, civilstånd, arbete m.m. Ni får följande 10 svar på annonsen.

- a) Ensamstående svensk man, 55 år. Arbetslös sedan tre år. Inga barn.
- b) Ensamstående svensk kvinna, 26 år. Tre barn i åldrarna 2 – 7 år. Jobbar deltid i affär.
- c) Ensamstående svensk kvinna, 38 år. En son som är femton år och skinhead. Hon jobbar på reklambyrå.
- d) En romsk familj bestående av mamma 32 år, pappa 39 år, mormor 65 och tre barn i åldrarna 5 – 10 år. Han driver ett skomakeri, hon är sömmerska.
- e) Ungt svenskt par i 20-årsåldern. Den ena teaterstuderande, den andre konstnär.
- f) Ung man, 25 år, invandrad från Iran. Driver en pizzeria.
- g) Svensk man, 40 år. Affärsman. Vill ha lägenheten som kontor och övernattningslägenhet. Är gift och har tre barn, men familjen ska inte bo i denna lägenhet. Däremot har han en pitbullterrier som följer honom vart han går.
- h) Ett par i 35-års åldern, ett barn 4 år. Han invandrad från afrikanskt land, hon invandrad från Finland. Han är djupt troende muslim. Han arbetar som ingenjör, hon är undersköterska.
- i) Medelålders nyskild svensk kvinna, driver en butik där hon säljer dyra märkeskläder. Inga barn, däremot tre katter.
- j) Ett homosexuellt par i 30-årsåldern. Båda arbetar med design och den ena är rätt berömd. Båda männen tjänar mycket pengar.

Främlingsfientlighet

Uppgift

Ni har begärt att få in tre månaders förskottshyra och det har alla ovanstående gått med på att betala in på inflyttningsdagen.

Din uppgift är nu att välja era nya grannar. Du ska göra en lista där du rangordnar från 1 till 10. Den du helst ser som er nya granne sätts som nummer ett, den du minst av allt ser som er nya granne sätts som nummer tio. Kom ihåg att ni bara har tre lägenheter att hyra ut. Skriv en kommentar till varför den sökande har fått den placering den har fått.

Om det var du?

Året är 2010 och Sverige har drabbats av en kärnkraftsolycka. Landet har blivit oboeligt de närmaste tvåhundra åren. 9 miljoner svenskar måste fly landet. Endast ett land säger sig vilja ta emot flyktingarna från Sverige, det är Indukresch. Landet ligger i Asien, har 300 miljoner invånare, så den svenska delen av befolkningen kommer att vara ganska liten. I Indukresch är religionen viktig, 95 procent av befolkningen är muslimer. Landets kultur skiljer sig kraftigt från den svenska – vissa beteenden som är artiga i Sverige betraktas som oartiga i Indukresch och vice versa. Utbildningsnivån är ganska hög och det finns allt från högteknologiska företag till jordbruk att arbeta med.

Den svenska befolkningen ska snart ge sig av till sitt nya hemland, men det verkar som om en allt starkare opinion i Indukresch verkar för att svenskarna inte ska få komma. För att lugna opinionen i hemlandet har den indukreschka regeringen nu formulerat ett antal frågor som de skulle vilja ha besvarade innan svenskarna tillåts komma.

Ni har nu utsetts till att representera den svenska befolkningen, er uppgift är att besvara nedanstående frågor. Diskutera, och skriv sedan ner era svar. Tänk på att formulera er väl, den indukreschka regeringen förväntar sig det.

1. Kommer ni svenskar att vilja bo i egna områden för er själva eller kommer ni vilja bo uppblandat med den indukreschka befolkningen? Motivera ert ställningstagande.
2. Kommer ni att vilja behålla er kultur och er rätt att utöva denna? Motivera ert ställningstagande.
3. Kommer ni att vilja behålla er religion och er rätt att utöva denna? Motivera ert ställningstagande.
4. Kommer ni att vilja behålla ert språk och kräva hemspråksundervisning i skolan? Motivera ert ställningstagande.
5. Kommer ni att kräva rösträtt i de indukreschka riksdagsvalen? Motivera ert ställningstagande.

Främlingsfientlighet

6. Kommer ni att kräva representation i beslutande organ, polismyndighet, domstolsväsen, militär, osv. som motsvarar er del av befolkningen, ca 3 procent? Motivera ert ställningstagande.

7. Kommer ni att acceptera och leva efter de indukreschka lagarna som i vissa avseenden skiljer sig kraftigt från de svenska? Motivera ert ställningstagande.

8. Kommer ni att kräva att ni svenskar ska åtnjuta samma privilegier när det gäller sjukförsäkringar och pension, som den indukreschka befolkningen? Motivera ert ställningstagande.

9. Kommer ni att acceptera att arbeta med de arbeten ni blir anvisade, även om de inte motsvarar er utbildning, eller er förväntan på kvalificerade arbetsuppgifter och lön? Motivera ert ställningstagande.

10. Kommer ni att kräva att er kultur och ert språk får visst utrymme i indukreschka medier?

E
TEMA

Skadegörelse

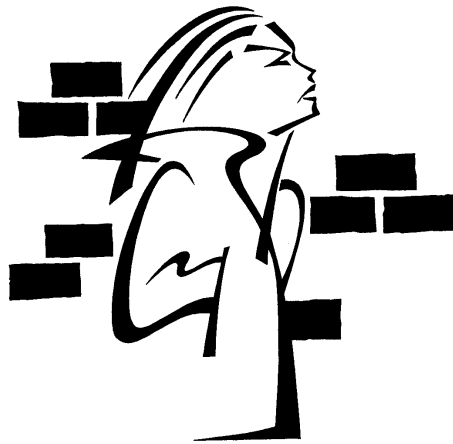
Skadegörelse

Kortfakta — Skadegörelse

Skadegörelsebrottet regleras i 12 kap. brottsbalken. Brottsrubriceringarna är skadegörelse, åverkan och grov skadegörelse. Enligt en undersökning där elever i årskurs nio besvarade frågor om bland annat sin egen kriminalitet, uppgav fler än fyra av tio pojkar att de begått någon form av skadegörelse. Motsvarande siffra för flickor var tre av tio.

År 2005 anmäldes drygt 147 000 skadegörelsebrott. Det faktiska antalet skadegörelsebrott är betydligt större än vad anmälningsstatistiken visar. Under senare tid har de sammanlagda kostnaderna för dessa brott (inkl. klotter) blivit alltmer uppmärksammade. Kanske har detta inneburit att benägenheten att anmäla brotten till polisen har ökat.

Skadegörelsebrotten har olika karaktär, till exempel klotter på en husfasad och åverkan på en bil. Det gör att utgångspunkterna för att förebygga skadegörelse skiljer sig åt. Endast en del av skadegörelsebrotten är övervägda och planerade handlingar. Till denna grupp hör klotter och liknande systematisk skadegörelse. Ett begränsat antal personer står för en stor del av dessa brott och kostnaderna för denna brottslighet är mycket stor.

Skadegörelse

INOM RAMEN FÖR skolans uppgift att bidra till elevernas demokratiska fostran ingår målet att ge eleverna en naturlig respekt för den gemensamma miljön och andras egendom. Genom att träna elevernas empatiska förmåga och förmåga att se ekonomiska samband, tydliggör vi vars och ens ansvar för att alla ska kunna trivas i den gemensamma miljön.

Under tema Skadegörelse får eleverna förslag på frågeställningar och övningar rörande brott som strider mot 12 kap. brottsbalken, dvs. skadegörelsebrott.

Eleverna tar reda på vad lagen säger om skadegörelse och de får agera domstol i ett fiktivt rättsfall. De undersöker skadegörelsebrottens omfattning i skolan, närområdet och i Sverige. Eleverna analyserar orsaker och konsekvenser, de räknar på vad skadegörelsebrotten kostar skolan och lokaltrafiken. De värderar sin egen inställning till skadegörelsebrotten. Är t.ex. graffiti skadegörelse, eller är det konst? Slutligen har eleverna möjlighet att göra något för att deras skola, lokaltrafiken eller t.o.m. Sverige ska drabbas mindre av skadegörelsebrott.

Fallet Johan

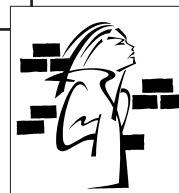
Låt eleverna läsa redogörelsen för Fallet Johan (Bilaga E1). Låt därefter eleverna i smågrupper diskutera frågorna som bifogas texten.

Dela sedan ut lagtexten 12 kap. 1-6 §§ brottsbalken (Bilaga E2). Be eleverna plocka ut ord som de inte förstår och slå upp dem i en ordbok. Diskutera med eleverna varför lagtexter är så krångliga. Arbeta tillsammans med eleverna fram en förenklad version av lagtexten. Låt därefter eleverna diskutera huruvida Johan har brutit mot denna lag.

Låt slutligen eleverna, om möjligt, ta kontakt med en jurist och diskutera hur ett fall som Johans skulle kunna behandlas i tingsrätten och vad det finns för tänkbara alternativ till dem. Låt eleverna ta kontakt med en tidning och se om det har skrivits artiklar om fall liknande Johans. Hur gick det då, vad gjorde polisen och vad blev det rättsliga efterspelet? Avsluta övningen med att eleverna får diskutera sina synpunkter på Fallet Johan, lagtexten och den information de fick från juristen och tidningsartiklarna.

Promenad

Ett annat sätt att närma sig tema Skadegörelse kan vara att eleverna får i uppgift att ta en promenad i närmiljön och dokumentera den skadegörelse de ser. Dokumentation kan ske med kamera (gärna digitalkamera med visningsruta) eller genom att eleverna antecknar det de ser. Låt sedan eleverna berätta och/eller visa för varandra vad de har sett. Be dem även ge uttryck för vad de känner inför skadegörelsen de ser. Finns det viss skadegörelse som de tycker är värre än annan? Vad beror det i så fall på?

Här presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan börja med att undersöka. Stimulera eleverna till att formulera ytterligare frågeställningar. Se även förslag på tillvägagångssätt nedan.

Skadegörelse

Vad är skadegörelse?

Var kommer ordet vandal ifrån?

Ge exempel på olika former av skadegörelse.

Vad vet dina kompisar om skadegörelse?

Vad säger lagen om skadegörelse? Vad kan man få för straff?

- *Undersök lagtexten.*
- *Intervjua en jurist.*
- *Diskutera med dina kompisar.*

I er skola

Är det mycket skadegörelse i er skola?

Går det att uppskatta vad skadegörelsen kostar skolan varje år?

Vilken form av skadegörelse är vanligast?

Var sker skadegörelsen?

Vad tycker kompisarna och lärarna om skadegörelsen i er skola?

- *Gå runt och titta i skolan.*
- *Intervjua rektorn eller någon lärare.*
- *Intervjua dina skolkamrater.*
- *Räkna ut hur stora kostnaderna för skadegörelsen blir, utslaget per elev. Räkna ut hur stor procent av skolans utgifter som går till kostnader för att reparera efter skadegörelse.*
- *Fotografera skadegörelsen på er skola.*

I ert närområde

Är det mycket skadegörelse i ert närområde eller er kommun?

Går det att uppskatta vad skadegörelsen kostar i ert närområde eller er kommun?

Vilken form av skadegörelse är vanligast i ert närområde eller er kommun?

Vad tycker de som bor i ert närområde eller er kommun om skadegörelsen där?

Var det mindre skadegörelse förr?

- *Intervjua närpolisen.*
- *Intervjua ansvariga på kommunen.*
- *Intervjua kommuninvånare.*
- *Intervjua pensionärer.*
- *Fotografera och dokumentera skadegörelsen i ert närområde/er kommun.*
- *Gör diagram och beräkningar över antalet skadegörelsebrott och kostnaden för dessa. Fördela kostnaden på antalet kommuninvånare.*
- *Gör en skadegörelsekarta över ert närområde/er kommun och måla in var det är mest skadegörelse.*

I ert län och Sverige

Är skadegörelse ett stort problem i ert län? I Sverige?

Är skadegörelse ett stort problem för lokaltrafiken i ert län?

Går det att uppskatta vad skadegörelsen kostar i Sverige under ett år?

Är skadegörelsebrott ett vanligt brott bland ungdomar?

Hur har skadegörelsebrotten utvecklats i ett historiskt perspektiv?

Tycker pensionärer att det är mer skadegörelse nu?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Gör ett diagram över antalet skadegörelsebrott, eller kostnaden för skadegörelsebrotten, fördelat på länen i Sverige.*
- *Gör en skadegörelsebrottskarta över ert län eller över hela Sverige och måla in var de flesta skadegörelsebrotten sker.*

I världen

Undersök om skadegörelsebrott är vanligt i ett annat land.

Är skadegörelsebrott ett vanligt brott bland ungdomar i det landet?

Vilken form av skadegörelsebrott är vanligast där?

Vad har man för påföljder för skadegörelse i det landet?

- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*
- *Intervjua någon person från ett annat land.*
- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*

Här presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan gå vidare med att analysera. Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Nedan ges även förslag på tillvägagångssätt.

Skadegörelse

Vad skiljer de olika formerna av skadegörelse åt?

Finns det skillnader när det gäller hur de bedöms i en domstol?

Vad händer om man åker fast för klotter?

Vad har klotter och klottersanering för miljöpåverkan?

Vad beror skadegörelse på? Vad har de som ägnar sig åt skadegörelse för motiv?

Hur påverkas den som har fått något förstört?

- Undersök lagtexten.
- Intervjua en jurist.
- Intervjua ett brottsoffer och en gärningsman.

I er skola

Har skadegörelsen minskat eller ökat i er skola?

Vad beror skadegörelsen i er skola på?

Vad gör ni i er skola för att minska skadegörelsen där?

Vad skulle de pengar som går till att betala skadegörelsen i er skola räcka till, om de gick till något annat istället?

Jämför er skola med en annan skola. Har ni mer eller mindre skadegörelse?

- Intervjua rektorn eller en lärare.
- Intervjua skolkamraterna.
- Tag kontakt med en annan skola.
- Gör diagram och kurvor för att visa utvecklingen i er skola.

I ert närområde

Har skadegörelsebrotten ökat eller minskat i ert närområde/er kommun?

Finns det delar av ert närområde/er kommun där det är mer skadegörelse än andra? Vad beror det i så fall på?

Jämför er kommun med grannkommunen, var sker det mest skadegörelse? Vad finns det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Vad gör man i er kommun och vad gör man i andra kommuner för att minska skadegörelsen där? Vad verkar fungera bäst?

- *Intervjua närpolisen och ansvariga på kommunen. Ta kontakt med motsvarande i en annan kommun.*
- *Intervjua någon som arbetar med klottersanering.*
- *Gör diagram och kurvor för att visa på utvecklingen.*

I Sverige

Har skadegörelsebrotten ökat eller minskat i ert län/i Sverige?

Jämför storstadslän med landsbygds-län, var sker det mest skadegörelsebrott? Vad finns det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Vad får skadegörelsen för konsekvenser för lokaltrafiken?

Är det någon skillnad på tjejer och killar när det gäller att begå skadegörelsebrott?

Finns det politiska eller värderingsmotiv till skadegörelsebrott?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua pensionärerna på närmaste äldreboende, eller släktingar som mormor och morfar.*
- *Ring och fråga ett försäkringsbolag.*
- *Gör diagram och kurvor för att visa på utvecklingen.*

I världen

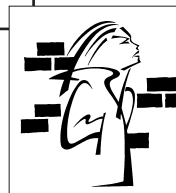
Jämför Sverige med ett annat land när det gäller frekvensen av skadegörelsebrott.

Jämför vilka typer av skadegörelsebrott som är vanliga i Sverige och vilka som är vanliga i det andra landet.

Vilka är påföljderna i respektive land?

Vad gör man i olika länder för att minska skadegörelsen?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*
- *Tag kontakt med ett annat lands ambassad.*

Vad tycker ni om Bengan Sabb?

Låt eleverna läsa historien om Bengan Sabb (Bilaga E3). Ge dem någon minut att läsa igenom och fundera över följdfrågorna. Låt därefter eleverna två och två eller i lite större grupper diskutera frågorna. Övningen avslutas med en pedagogledd storgruppsdiskussion, där grupperna får argumentera för sina svar.

Ja/nej-övning

Be eleverna ställa sig i en halvcirkel. Ställ sedan nedanstående frågor, men låt eleverna svara med händerna i stället för med munnen. Ja = armarna rakt upp, nej = armarna ner, kanske/vet ej = armarna i kors. Fråga efter övningen vad de tyckte om frågorna, om de var svåra att svara på och om det är någon fråga de vill diskutera mer. Ställ några följdfrågor utifrån vad de svarar.

Exempelvis: Varför är det värre att slå sönder en fönsterruta än att klottra? Varför kan vi inte få en skola utan klotter och förstörelse? Hur skulle man kunna motarbeta skadegörelse?

- Tycker du att det är värre att slå sönder en fönsterruta än att klottra?
- Tycker du att graffiti är snyggt?
- Tycker du att det är tufft att klottra?
- Finns det andra som tycker att det är tufft att klottra?
- Tycker du att det är för mycket klotter och förstörelse i vår skola?
- Tror du att du kanske kommer att klottra någon gång?
- Tror du att vi kan få en skola där klotter och förstörelse inte finns?

Fyrahörnsövning

Ställ en av nedanstående frågor till eleverna, och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

a) Vad skulle du göra om du såg en klasskamrat som stod och klottrade på en vägg i er skola?

- *Gå fram och säga till honom att sluta.*
- *Gå och säga till en vuxen.*
- *Ingenting*
- *Eget förslag*

b) Vad anser du vara den främsta orsaken till ungdomars skadegörelse?

- *De har för lite att göra på sin fritid.*
- *De gör det i protest mot samhället och vuxna.*
- *De gör det för att synas och imponera på kompisar.*
- *Eget alternativ.*

c) Vad anser du vara den bästa åtgärden för att minska skadegörelsen i din kommun?

- *Ge ungdomarna i kommunen mer att göra på sin fritid.*
- *Informera i skolorna.*
- *Att de som förstör får betala och laga eller göra rent efter sig*
- *Eget förslag*

Är det acceptabelt?

Kopiera upp övningen: "Är det acceptabelt?" (Bilaga E4) till eleverna så att var och en får en kopia. Be eleverna ringa in de svarsalternativ de anser vara de rätta. Be dem därefter diskutera sina svar två och två eller i smågrupper. Avsluta med en pedagogledd storgruppsdiskussion, där eleverna får motivera sina ställningstaganden.

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Gör en tidning, utställning eller hemsida där ni berättar allt som ni har lärt er om skadegörelse i er skola, er kommun, ert län, i Sverige och eventuellt i något annat land.
- Fokusera ert arbete exempelvis på er skola och genomför sedan en kampanj, åtgärdsprogram för mindre skadegörelse i skolan.
- Eller fokusera på lokaltrafiken i ert län och diskutera med de ansvariga för lokaltrafiken vad ni skulle kunna göra gemensamt för att minska skadegörelsen på bussar, tunnelbanetåg och spårvagnar.

Fallet Johan

Johan är 16 år. Han är inte dömd för några brott utan är vad man skulle kunna kalla en skötsam tonåring. Han ska tillsammans med några kompisar åka in till stan för att delta i en gatufest. Johan och hans kompisar tycker att det ska bli roligt och lite spännande för festen är inte bara en fest utan även en sorts demonstration mot biltrafiken i innerstaden. Det hela går ut på att så många ungdomar som möjligt ska dansa, sjunga och ha uppträdanden i korsningen Lövgatan/Fontänvägen och på det sättet effektivt stoppa all biltrafik.

När Johan och hans kompisar kommer dit är festen i full gång. Hundratals ungdomar dansar i korsningen. Ett antal bilar står stilla på tillfartsvägarna och kommer ingen vart. Köerna ringlar ner för både Lövgatan och Fontänvägen. Ett par hundra meter bort står ett antal kravallutrustade poliser. Johan och hans kompisar deltar i festandet med liv och lust.

Helt plötsligt får en bilist nog och börjar tuta och samtidigt köra. Han kör trots att det står ungdomar framför bilen och en flicka trillar och slår sig. Ett antal ungdomar hoppar då upp på bilen, andra slår med tillhyggen sönder rutorna. Alltfler ungdomar hoppar upp på bilarna runt omkring och slår sönder dessa. Johan och hans kompisar rycks med och hoppar även de upp på en närstående bil. Johan står och hoppar på motorhuven och han hör att några skriker att snuten kommer. Just när han sparkar in vindrutan på bilen så att glaset yr, rycks han ner på gatan. Johan sitter fast i en polismans järngrepp.

Frågor att diskutera:

- Att protestera genom att som i exemplet ovan stoppa biltrafik – är det OK?
- Kan ni ge exempel på andra liknande protestaktioner?
- Skulle ni själva kunna delta i liknande protestaktioner? I så fall – ge exempel!
- Anser ni att Johan och hans kamrater begår något brottsligt? När övergår i så fall deras handlingar till att bli brottsliga?

12 kap. BrB: Om skadegörelsebrott

1 § Den som förstör eller skadar egendom, fast eller lös, till men för annans rätt därtill, dömes för skadegörelse till böter eller fängelse i högst sex månader.

2 § Är brott som i 1 § sägs med hänsyn till skadans obetydlighet och övriga omständigheter vid brottet att anses som ringa, ska för åverkan dömas till böter.

Den som i skog och mark olovligen tager växande träd eller gräs eller, av växande träd, ris, gren, näver, bark, löv, bast, ollon, nötter eller kåda eller ock vindfälle, sten, grus, torv eller annat sådant, som ej är berett till bruk, dömes för åverkan, om brottet med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är att anse som ringa.

3 § Om brottet som i 1 § sägs är att anses som grovt, ska för grov skadegörelse dömas till fängelse i högst fyra år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om av gärningen kommit synnerlig fara för någons liv eller hälsa eller skadan drabbat sak av stor kulturell eller ekonomisk betydelse eller om skadan eljest är synnerligen kännbar.

4 § Tager man olovligen väg över tomt eller plantering eller över annan äga, som kan skadas därav, dömes för tagande av olovlig väg till böter.

5 § För försök eller förberedelse till grov skadegörelse, så ock för underlåtenhet att avslöja sådant brott dömes till ansvar enligt vad i 23 kap. stadgas.

6 § Åverkan eller tagande av olovlig väg må, om brottet endast förnärmar enskilds rätt, åtalas av åklagare allenast om åtal av särskilda skäl finnes påkallat ur allmän synpunkt.

Bengan Sabb

Bengan Sabb var som killar är mest. På fritiden spelade han fotboll och lyssnade mycket på hiphop. För Bengan var det viktigt att man lade märke till honom. Därför hade han bl.a. övat in en grym målgest, som han använde när han gjorde mål. Kläder var också viktigt för Bengan, han såg till att alltid ha på sig vad han själv tyckte var snygga kläder. Bengan syntes, och de flesta i hans skola visste vem han var.

Detta räckte inte riktigt för Bengan. Han ville att alla dessutom skulle tycka att han var cool. Därför ägnade Bengan ofta nätterna på helgerna åt att spraya sin tag, dvs. sitt signum Coolman med ett vidhängande ismonster, på alla tänkbara ställen. Mest gjorde han det på väggar där det syntes bra, där det kunde ses av många. Bengan, eller Coolman som han helst ville kallas, var sitt områdes obestridda klotterkung, han syntes mest.

Allt eftersom tiden gick började Bengan utöka sitt område. Han skulle bli stans mest kända klotterbombare. Han åkte därför runt hela staden på helgnätterna och sprayade. Han blev allt mer nöjd med sina verk. Det blev så snyggt! Han kunde åka omkring på dagarna med buss för att titta, och var han än var i staden såg han sin tag. Staden hade i hans ögon blivit vackrare tack vare hans tags, och det gjorde honom oerhört stolt.

En annan sak som gjorde Bengan både stolt och upprörd var den insändare han läste i lokal-tidningen. Där klagade någon på det fula klottret som blivit allt vanligare i staden. Speciellt det fula monstret med signumet Coolman irriterade författaren av insändaren. Bengan noterade roat att han var nu så känd att det t.o.m. stod om honom i tidningen. Däremot gillade han inte avslutningen på insändaren: "Den som förstör och förfular vår stad så, kan inte vara riktigt frisk i huvudet." Det där sista hade Bengan blivit mycket upprörd över. Vad då förstör och förfular, hans tag och monster var ju skitsnyggt och han hade gjort staden vackrare.

En dag när han åkte förbi ett av sina bästa verk hade något hänt. Någon hade ändrat Coolman till Soulman och dessutom sprayat en mikrofon i handen på ismonstret. Bengan blev vansinnig, hur kunde någon förstöra hans verk? Veckorna gick och allt fler av Bengans verk gjordes om till Soulman.

I dag har Bengan slutat att spraya sin tag. Soulman, vem han nu är, är klotterkung. Bengan tycker nu att hans stad är ful.

Skadegörelse

Frågor:

- Vad tycker du om Bengan Sabb?
- Vad tycker du om klotter? Är det snyggt?
- Varför klottrat man? Är det tufft att klottra?
- Bengan blev upprörd när någon klottrade på hans klotter. Vad tror ni att de som ägde husen blev, när de såg sina väggar nerklottrade?
- Hur skulle du reagera om någon kom hem till dig och klottrade där du bor?
- Ge förslag på hur de som klottrar/sprayar skulle kunna göra för att visa upp sina alster utan att bryta mot lagen.

Är det acceptabelt?

Ringa in en siffra utifrån hur acceptabelt du anser att nedanstående handlanden är. Diskutera sedan två och två eller i lite större grupper era svar. Vad anser ni vara acceptabelt och vad säger lagen om det?

Vad tycker du om följande – är det acceptabelt?

- Att spraya slagord på skyltfönstren till en pälsaffär.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att hälla målarfärg över en människa som bär päls.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att släppa ut alla minkar ur burarna på en minkfarm.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att måla graffiti på tunnelbanevagnar eller husväggar.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att klottra tags på en tunnelbanevagn eller en husvägg.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att elda upp innehållet i en soptunna.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att i protest mot en främmande stat, som du anser har agerat moraliskt fel, kasta sten genom statens ambassads glasrutor.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt
- Att i protest mot ett vägbygge förstöra vägmaskiner.
Aldrig acceptabelt—1—2—3—4—5—6— Acceptabelt

F
TEMA

Droger

Kortfakta – Droger

Med narkotikabrott avses både brott mot narkotikastrafflagen (NSL) och brott mot varusmuggningslagen (VSL) i de fall varan utgörs av narkotika. Enligt narkotikastrafflagen, som trädde i kraft 1968, är numera all hantering av narkotika straffbar. År 1988 kriminaliserades också bruket av narkotika och år 1993 skärptes straffet för eget bruk genom att fängelse infördes i straffskalan.

Läkemedelsverket redovisar en förteckning på ungefär 300 ämnen som enligt svensk lagstiftning klassificeras som narkotika. De vanligaste preparaten vid narkotikabrottslighet är cannabis (hasch och marijuana), centralstimulantia (till exempel amfetamin) och opiater (till exempel heroin). Under senare år har nya preparat uppmärksammas. Ecstasy, som tillhör gruppen fenyletylaminer och är besläktad med amfetamin, klassades som narkotika år 1986 och GHB (GammaHydroxiButyrat) år 2000.

Narkotikamissbruk har samband med annan brottslighet. Inte minst därför att missbrukare behöver komma över relativt stora summor pengar för att kunna köpa narkotika. Även våldsbrott är förknippat med missbruk av narkotika. Under senare år har t.ex. uppmärksamhet riktats mot dopningsmedel och de våldsutlösande verkningar det kan föra med sig.

År 2005 anmäldes cirka 51 800 brott mot narkotikastrafflagen till polisen. Narkotikabrott ingår i vad man brukar kalla spanings- och ingripandebrott. Dessa brott kommer oftast till polisens kännedom genom polisens egna insatser, och mindre ofta genom att någon privatperson anmäler ett brott. Den dolda brottsligheten är mycket hög, dvs. endast en mindre del av brotten kommer till polisens kännedom. Av statistiken framgår bland annat hur stor del av brotten som var eget bruk av narkotika (ca 30 000), hur många som var överlåtelse (ca 3 900) och hur många som handlade om innehav av narkotika (ca 21 000).

I en undersökning där skolelever i årskurs nio fick uppge om de själva använt narkotika, uppgav en av tio (såväl pojkar som flickor) att de befattat sig med någon form av narkotika. Den typiska erfarenheten är att man använt hasch någon enstaka gång. Enligt en undersökning från CAN (Centralförbundet för Alkohol- och Narkotikaupplysning) har användningen av narkotika bland elever i nionde årskursen ökat under de senaste tio åren. Ökningen var störst fram till 1996 och tycks därefter ha mattats av.

DROGER INGÅR ofta i den mix av kulturella uttryck som många ungdomar möter bland annat genom musik, idoler, medier, idrott. Faktainformation om drogers skadeverkan är viktig. Ännu viktigare är att barn och unga ges tid och tillfälle att undersöka och värdera de föreställningar och kommersiella krafter som ligger bakom olika ideal och livsstilar.

Under tema Droger får eleverna förslag på frågeställningar och övningar rörande brott som strider mot narkotikastrafflagen.

Eleverna undersöker vad lagen säger om dessa brott och på vilket sätt droger påverkar liv, hälsa, psyke och sociala relationer. De undersöker brottens omfattning i skolan, närområdet och i Sverige. Eleverna analyserar också orsaker och konsekvenser: Hur inleds ett drogmissbruk och vad får ett drogmissbruk för följdverkningar? Eleverna värderar sin egen inställning och sitt agerande: Tror de att de kan prova droger utan att riskera att fastna i ett missbruk? Är föräldragenerationens varningar överdrivna? Slutligen: Har eleverna möjlighet att göra något för att eleverna på deras skola i framtiden ska förhålla sig drogfria, att deras närmiljö och t.o.m. Sverige ska gå mot ett mer drogfritt samhälle?

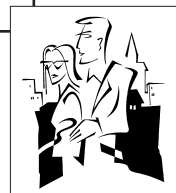

Fallet Egon och Fallet Hjördis

Låt eleverna läsa de båda historierna om Egon respektive Hjördis (Bilaga F1). Dela sedan ut lagtexten narkotikastrafflagen (Bilaga F2). Be eleverna läsa texten, plocka ut ord de inte förstår och sedan slå upp orden i en ordbok. Låt dem göra en "översättning" av lagtexten. Diskutera varför lagtexter är så krångliga. Låt dem diskutera och svara på de följdfrågor som står efter respektive historia. Avsätt tid så att eleverna hinner ta kontakt med exempelvis polis eller drogberoendeklinik. Avsluta med en diskussion där eleverna får diskutera om de tycker att lagen är nödvändig och rätt utformad.

Tidningsinventering

Samla under ett antal veckor ihop de dagstidningar ni har tillgång till. Låt sedan eleverna gruppvis gå igenom ett antal tidningar och leta efter och klippa ur artiklar som på något sätt handlar om droger. Varje grupp kan göra ett collage av sina urklipp och kanske skriva en kommentar bredvid artikeln. Låt sedan varje grupp presentera urvalet av artiklar och framföra sina synpunkter på innehållet. Diskutera i helklass det som kommer upp.

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan arbeta med. Formulera gärna ytterligare frågeställningar. Se även förslag på tillvägagångssätt och dokumentation.

Droger

Vad är en drog?

Hur länge har människor använt droger?

Är det förbjudet att använda droger?

Vad är beroende?

- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Vad säger vuxna? Intervjua dina föräldrar, en äldre släkting annan äldre person, lärare.*
- *Vad säger lagen? Undersök lagtexten.*
- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua en jurist eller polis.*

I er skola

Förekommer droger i er skola?

På vilket sätt hanteras drogfrågor i er skola?

Vilken inställning har eleverna på er skola till droger?

Vilken inställning har era föräldrar och de vuxna som arbetar på er skola till droger?

Är de oroliga för er skull?

- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Vad anser de vuxna som arbetar i skolan? Intervjua och diskutera.*
- *Hur var det förr i skolan? Intervjua någon äldre släkting*

I ert närområde

Förekommer någon form av droghantering i ert närområde/er kommun?

Hur var det förr i er kommun när det gäller droger?

Finns det någon organisation eller liknande som arbetar mot droger i er kommun?

Vad gör politiker, närpolis m.fl. i er kommun för att bekämpa drogproblemen?

- *Intervjua människor som bor i närområdet/kommunen.*
- *Intervjua närpolis, socialarbetare, lokala brottsförebyggande rådet.*
- *Tag kontakt med lokaltidningen och be dem ta fram artiklar om eventuella drogproblem.*
- *Intervjua kommunalpolitikerna.*

I Sverige

Är droger ett stort problem i Sverige?

Hur har missbruket av droger sett ut i ett historiskt perspektiv?

Finns det laglig användning av droger?

I vilken åldersgrupp är det vanligast med drogmissbruk?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Intervjua en jurist.
- Intervjua en historiker.
- Tag kontakt med olika organisationer som arbetar mot droger.

I världen

Hur ser det ut i ett annat land? Är drogmissbruk vanligt förekommande?

Hur ser det ut i det landets skolor när det gäller förekomst av droger och drogundervisning?

Hur ser det andra landets lagar på droghantering och missbruk?

Har FN beslutat något om att motarbeta drogers spridning?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Intervjua någon från ett annat land.
- Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.
- Tag kontakt med FN.

Nedan presenteras exempel på frågeställningar som eleverna kan arbeta med. Motivera eleverna att söka svar på frågor som: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på?

Formulera ytterligare frågor.

Droger

När är man beroende?

Vilka konsekvenser kan ett drogmissbruk få på liv och hälsa?

Vilka sociala konsekvenser kan ett drogmissbruk få?

Vilka straff kan utdömas för brott mot narkotikastrafflagen?

- *Vad anser du och dina kompisar? Intervjua och diskutera.*
- *Vad säger vuxna? Intervjua dina föräldrar, någon äldre släkting, lärare.*
- *Vad säger lagen? Undersök lagtexten.*
- *Intervjua en jurist eller polis.*
- *Tag kontakt med en drogberoendeklinik eller intervjua någon f. d. drogberoende.*

I er skola

Har er skola mer eller mindre problem med droger än en annan närliggande skola?

Är eleverna i er skola mer eller mindre positivt inställda till droger än eleverna i en annan närliggande skola?

Hur skiljer sig er drogundervisning mot andra skolors?

Hur skulle drogundervisningen i skolan kunna bli bättre? Vad finns det för olika alternativ?

- *Tag kontakt med en annan skola och jämför. Vad beror likheter och olikheter på?*
- *Leta information i litteratur, undersökningar och på Internet.*
- *Sök efter undervisningsmaterial om droger.*
- *Tag kontakt med organisationer som arbetar med drogprevention.*

Droger

I ert närområde

Har ni i er kommun mer eller mindre problem med droger nu jämfört med för exempelvis 20 år sedan?

Har ni ett större eller mindre problem med droger i er kommun än de har i en närliggande kommun?

Om ni jämför er kommun med andra i Sverige, hur ligger er kommun till då?

Finns det några exempel på kommuner där man arbetar aktivt med drogprevention – och har fått bukt med drogproblemen – som er kommun skulle kunna ta efter?

- *Intervjua människor som bor i en annan kommun.*
- *Intervjua närpolis, socialarbetare, lokala brottsförebyggande rådet, organisationer som arbetar mot droger i en annan kommun.*
- *Tag kontakt med andra lokaltidningar och be dem ta fram artiklar om dessa problem.*
- *Leta information i litteratur, undersökningar och på Internet.*

I Sverige

Är ungdomar i Sverige mer positiva till droger i dag än för tjugo år sedan?

Är det skillnad på tjejers och killars drogmissbruk?

Går det att uppskatta hur stor del av annan brottslighet som kan härledas till drogmissbruk?

Hur ser drogmissbruket ut i Sverige? Finns det skillnader mellan storstad och landsbygd, norra Sverige och södra?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt med organisationer som arbetar mot droger.*
- *Tag kontakt med Folkhälsoinstitutet.*
- *Intervjua polis.*

I världen

Om du jämför den information om drogproblem som du har fått fram om ett annat land med den information som du har fått fram om Sverige, vad är det för likheter och olikheter? Vad kan dessa bero på?

Finns det länder där bruk av droger är accepterat och lagligt? Vad får det för konsekvenser?

Finns det länder som har hårdare straff för dessa brott? Vad får det för konsekvenser?

Finns det något land där man har en framgångsrik undervisning om droger?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua någon från ett annat land.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*

Fyrahörnsövning

Ställ en av nedanstående frågor till eleverna och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

a) Vad skulle du göra om du fick reda på att en kamrat hade börjat använda droger?

- *Prata med kamraten.*
- *Prata med kamratens föräldrar.*
- *Inte någonting.*
- *Eget förslag.*

b) Vad skulle du göra om du såg att en klasskamrat sålde droger på skolgården?

- *Inte någonting.*
- *Polisanmäla honom/henne.*
- *Säga till en lärare.*
- *Eget förslag.*

c) Vad tror du är den vanligaste orsaken till att någon börjar ta droger?

- *Nyfiken.*
- *För att vara tuff.*
- *Finns för lite för ungdomar att göra.*
- *Eget förslag.*

d) Hur borde drogpolitiken skötas i Sverige?

- *Borde legaliseras / Upp till var och en om man vill använda.*
- *Betydligt hårdare tag, strängare straff.*
- *Ge alla narkomaner fri narkotika.*
- *Eget förslag.*

”Parlamentet”

Dela in eleverna i tre olika grupper. Dela därefter in varje grupp i två lag. Dela ut nedanstående åsiktspar till varje grupp. Respektive lag får därefter en av åsikterna. Varje lag ska nu formulera tre argument för ”sin” åsikt. Betona att de inte själva behöver stå för den åsikt de har blivit tilldelade, men att de måste göra sitt yttersta för att argumentera för den.

När de har formulerat sina tre argument för ”sin” åsikt ska varje lag presentera argumenten och motivera sina ställningstaganden. Därefter går övningen vidare genom att varje lag får till uppgift att bemöta ”motståndarlagets” argument, dvs. argumentera mot argumenten. Låt varje lag diskutera internt innan de får presentera sina motargument. Avsluta hela övningen med att släppa diskussionen fri.

1. Släpp alla droger fria — Hårdare tag mot droghanteringen.
2. Staten ska ge narkomaner fri narkotika — Tvinga in alla narkomaner på drogberoendekliniker.
3. Förbjud rejvfester — Ge ungdomar lokaler att arrangera rejvfester i.

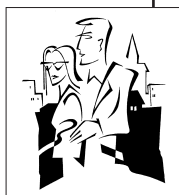
Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Låt eleverna utifrån det de har lärt sig fundera på vad de själva kan göra för att de själva och deras kompisar ska förbli drogfria.
- Låt eleverna producera ett eget undervisningsmaterial om droger.
- Låt eleverna anordna en temadag och bjuda in människor med erfarenhet av området. Diskutera attityder, värderingar, drogers påverkan på hälsa, mentalitet och socialt liv.
- Låt eleverna skriva en uppsats/göra en pjäs där de får beskriva varför en person börjar ta droger och vilka konsekvenser detta får för honom/henne. Spela upp pjäsen för yngre elever, föräldrar och kompisar.
- Låt eleverna göra en tidning eller utställning om det som de har lärt sig. Bjud in lokalpolitiker, närpolis, lokala brottsförebyggande rådet och lokala organisationer som arbetar med drogprevention till diskussion om elevernas förslag för ett drogfritt närsamhälle.

Föräldra-överenskommelsen

Ett program för alkoholförebyggande arbete som har rönt stor uppmärksamhet och visat goda resultat är det så kallade Örebro Preventionsprogram (ÖPP). I korthet går programmet ut på att föräldrarna i en klass kommer överens om gemensamma regler kring alkohol. Överenskommelsen innefattar att inte köpa ut, att inte bjuda och att tydligt markera för sina barn att man inte vill att de ska dricka alkohol före 18-års ålder. Denna överenskommelse tas upp och diskuteras kontinuerligt på föräldramöten under barnens högstadietid. Arbetssättet har även genomförts med gott resultat i skolor gällande tobak. Eftersom tobak, alkohol och benägenhet att prova narkotika hänger ihop får en sådan här överenskommelse bland klassens föräldrar en preventiv effekt gällande hela ANT-området.

När eleverna arbetar med temat droger kan skolan ta tillfället i akt att bjuda in till föräldramöte för att diskutera dessa frågor. Låt mötet inledas med att eleverna får berätta för sina föräldrar vad de har lärt sig inom temat. Det blir då en tydlig koppling mellan elevernas arbete och föräldrarnas överenskommelse.

Egon Odlare

Egon Odlare var 35 år. Han hade rökt hasch sedan han var 14 år, de senaste 15 åren dagligen. Detta hade fått till följd att Egon inte hade något arbete – han orkade sällan gå upp före klockan 12 om dagarna. Om han mot all förmodan orkade det så orkade han inte arbeta särskilt länge. Han hade ständigt ont om pengar. Hyran och den lilla mat han åt betalade socialen, telefonen var avstängd. Han mindes inte när han senast köpt nya kläder. Egon finansierade sitt rökande av hasch genom att snatta saker i affärer och genom inbrott. Detta i sin tur hade lett till att Egon sammanlagt hade dömts tio gånger för olika tillgreppsbrott, samt suttit i fängelse fem gånger den senaste tioårsperioden. Det myckna rökandet av hasch gjorde honom nämligen till en tämligen korkad tjuv, som lätt åkte fast. Egon tyckte inte om att sitta i fängelse, det var bråkigt och stökigt, de andra grabbarna tränade styrketräning och det hände ibland att Egon fick stryk. Dessutom behövde man arbeta varje dag. Därför hade Egon bestämt sig för att sluta stjäla. Han skulle odla sitt eget hasch, det kunde man väl inte åka i fängelse för?

Odlade gjorde han i en glänta i skogen. Där hade han satt ett stort antal hampaplantor, som han skötte noggrant. Det var en mycket varm sommar så de växte bra. Egon var glad, för detta skulle räcka till många pipor. En dag när Egon var på sin odling och vattnade dök det upp ett antal poliser. De tog med sig både Egon och den totala skörden. Det visade sig att skörden skulle ha räckt till ett hundratal dagsransoner för en missbrukare av hasch. Egon blev mycket förvånad när han fick sin dom i tingsrätten.

Att diskutera

Begår Egon något brott när han odlar hasch till sig själv? Kan han bli dömd och vad får han i så fall för straff?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Vad säger lagen?*

Borde det vara tillåtet att odla eller att framställa sin egen narkotika?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Vad tycker vuxna? Vad tycker personalen på en drogklinik?*

Är det farligt att röka hasch?

- *Vad tror du och dina kompisar? Vad säger personalen på en drogklinik?*

Är historien om Egon bara skräckpropaganda eller skulle det kunna gå så illa i livet för någon som börjar testa hasch eller andra droger i dag?

- *Vad tror du och dina kompisar? Vad säger personalen på en drogklinik?*

Hjördis Dansös

Hjördis Dansös är en tjej som det går bra för. Det går bra i skolan, det går bra med killar och hon är duktig på aerobics som hon tränar tre gånger i veckan. Hennes föräldrar är välutbildade, de bor i villa och Hjördis har bra med pengar till kläder och nöjen.

Hjördis gillar att dansa och att gå på rejvpartyn och dansa hela nätterna till tidig morgon. Det förekommer en hel del droger bland Hjördis rejvkamrater. Det hör till att man tar droger när man är på rejv, men det är inget konstigt med det, tycker Hjördis. Ingen Hjördis känner är beroende eller har sett några negativa effekter. Rejv och droger är kul. De vuxna som vill förbjuda både ock är bara körda i huvudet, de fattar ingenting.

Denna helg är det Hjördis tur att skaffa fram "pillren" till sig och sina kompisar. Det är inget större problem för Hjördis, hon har tre-fyra kontakter som kan förmedla olika piller till henne. Det visar sig dock vara svårare än hon trott denna gång – två av kontakterna fick hon inte tag i och den tredje som hon fick tag i på mobilen var inte i stan. Han kunde däremot hänvisa henne till en annan kontakt. Denna kontakt sa att han hade lite olika piller och att hon kunde komma över och köpa ett antal. Det visade sig att kontakten hade ett helt nytt piller, som enligt honom verkade längre och häftigare. "På det här dansar ni i en vecka", sa han. Hjördis köpte en karta med 20 piller.

Senare på kvällen när hon träffade sina kamrater, sålde hon delar av pillren vidare. De drog därefter vidare till rejvfesten, där de dansade hela natten och morgonen. När Hjördis kom hem klockan nio på morgonen lade hon sig för att sova, men kunde inte. Hon vankade fram och tillbaka i sitt rum och det kröp i hela kroppen. Vid 16-tiden kunde hon äntligen somna till. Vid 18-tiden väcktes hon av sin mamma. Då badade hon i svett och luktade fruktansvärt illa. Munnen var som ett sandpapper och hon hade svårt att prata. Mamman sa att det var två poliser där och sökte henne. Hjördis kompis Ylva hade hittats död i det industriområde där rejvpartyt hade ägt rum. Poliserna ville veta om Hjördis kände till om Ylva hade tagit någon form av drog, i så fall vilken och om Hjördis visste av vem hon hade fått drogen. Allt detta visste ju Hjördis, men hon sa att hon inget visste...

Droger

Att diskutera

Begår Hjärdis något brott när hon köper narkotika till sig och sina kamrater?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Vad säger lagen?*

Borde droger legaliseras?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Varför är det förbjudet enligt lag?*
- *Vad tror du och dina kamrater att en legalisering av droger skulle leda till?*

Är historien om Hjärdis bara skräckpropaganda, eller skulle något sådant kunna hända i verkligheten?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Vad säger polisen?*

Är det farligt att ta droger exempelvis en gång i månaden?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Vad säger personalen på en drogberoendeklinik?*

Är rejkulturen en drogkultur?

- *Vad tycker du och dina kompisar? Vad säger polisen?*

Narkotikastrafflagen

1 § Den som olovligen

1. överlåter narkotika,
2. framställer narkotika som är avsedd för missbruk,
3. förvärvar narkotika i överlåtelsesyfte,
4. anskaffar, bearbetar, förpackar, transporterar, förvarar eller tar annan sådan befattning med narkotika som inte är avsedd för eget bruk,
5. bjuder ut narkotika till försäljning, förvarar eller befordrar vederlag för narkotika, förmedlar kontakter mellan säljare och köpare eller företar någon annan sådan åtgärd, om förfarandet är ägnat att främja narkotikahandel eller
6. innehar, brukar eller tar annan befattning med narkotika döms, om gärningen sker uppsåtligen, för narkotikabrott till fängelse i högst tre år.

2 § Är brott som avses i 1 § med hänsyn till arten och mängden narkotika samt övriga omständigheter att anse som ringa döms till böter eller fängelse i högst sex månader.

3 § Är brott som avses i 1 § att anse som grovt, ska för grovt narkotikabrott dömas till fängelse, lägst två år och högst tio år.

Vid bedömande huruvida brottet är grovt ska särskilt beaktas, om det har utgjort ett led i en verksamhet som har bedrivits i större omfattning eller yrkesmässigt, avsett särskilt stor mängd narkotika eller eljest varit av särskilt farlig eller hänsynslös art. Bedömningen ska grundas på en sammanvägning av omständigheterna i det särskilda fallet.

3 a § Den som av grov oaktsamhet begår gärning som avses i 1 § 1 – 5, döms för vårdslöshet med narkotika till böter eller fängelse i högst ett år.

I ringa fall ska inte dömas till ansvar.

4 § För försök eller förberedelse till narkotikabrott eller grovt narkotikabrott liksom för stämpling till narkotikabrott, som inte är att anse som ringa, eller till grovt narkotikabrott döms, om gärningen avser annan befattning än som avses i 1 § 6, till ansvar enligt 23 kap. brottsbalken.

5 § Har flera medverkat till brott som avses i 1 – 4 §§ och innefattar gärningen inte endast befattning enligt 1 § 6, gäller bestämmelserna i 23 kap. brottsbalken.

Druger

6 § Narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag eller värdet därav samt vinning av sådant brott ska förklaras förverkat, om det ej är uppenbart obilligt. Detsamma gäller förlag för sådant brott eller dess värde, om förlaget mottagits och mottagandet utgör brott enligt denna lag.

Egendom som använts som hjälpmedel vid brott enligt denna lag eller egendomens värde får förklaras förverkat, om det är påkallat till förebyggande av brott eller annars särskilda skäl föreligger. Detsamma gäller egendom med vilken har tagits befattning som utgör brott enligt denna lag.

Påträffas injektionssprutor eller kanyler, som kan användas för insprutning i människokroppen, eller andra föremål, som är särskilt ägnade att användas för missbruk av eller annan befattning med narkotika, hos någon som har begått brott enligt denna lag eller i ett utrymme som disponeras av honom eller i förbindelse med narkotika som har varit föremål för brott enligt denna lag, ska föremålen, oavsett vem de tillhör, förklaras förverkade, om det ej är uppenbart obilligt.

8 § Med narkotika förstås i denna lag läkemedel eller hälsofarliga varor med beroendeframkallande egenskaper eller euforiserande effekter eller varor som med lätthet kan omvandlas till varor med sådana egenskaper eller effekter och som på sådan grund är föremål för kontroll enligt en internationell överenskommelse som Sverige har biträtt, eller av regeringen har förklarats att anse som narkotika enligt lag.

G
TEMA

Trygghet och otrygghet

Trygghet och otrygghet

SKOLLAGEN FRAMHÅLLER att ”var och en som verkar i skolan ska främja aktning för varje människas egenvärde och respekt för vår gemensamma miljö. Särskilt ska den som verkar inom skolan

1. främja jämställdhet mellan könen samt
2. aktivt motverka alla former av kränkande behandling såsom mobbning och rasistiska beteenden.”. (§ 2 skollagen).

Ur ett inlärnings- och utvecklingsperspektiv är varje individ helt beroende av att få känna sig trygg, sedd och välkommen i skolmiljön.

Inom detta tema undersöker eleverna faktorer som påverkar trygghet respektive otrygghet i barnens närmiljö, hem, skola och närsamhälle – liksom i omvärlden. De analyserar orsaker och konsekvenser. Eleverna värderar och diskuterar också vad det är som får dem själva att känna sig trygga respektive otrygga. Slutligen: Har de möjlighet att göra något för att deras skola, deras närmiljö eller deras kommun ska bli en trygg plats för barn och andra som lever och verkar där?

FN:s Barnkonvention

Den 20 november 1989 antog FN:s generalförsamling konventionen om barnens rättigheter. Barnkonventionen slår fast att alla barn och ungdomar under 18 år har samma rättigheter:

Rätt att leva och utvecklas.

Rätt att växa upp i trygghet och skyddas mot psykiska och fysiska övergrepp.

Rätt att respekteras för vad de tycker och tänker.

Barnets bästa ska alltid komma i första hand.

180 länder har nu anslutit sig till Barnkonventionen.

Sverige är ett av dessa länder.

Detta innebär att svenska staten är skyldig att genom såväl lagstiftning som administrativa och andra åtgärder säkra de rättigheter som slås fast i Barnkonventionen. Genomförandet av Barnkonventionen är ett politiskt ansvar för staten, inte bara för regeringen utan för alla myndigheter och offentliga organ, dvs. även kommunen och skolan.

Barnkonventionen säger alltså att alla barn har rätt att växa upp i trygghet och skyddas mot psykiska och fysiska övergrepp. Rätt att respekteras för vad de tycker och tänker. Barnets bästa ska alltid komma i första rummet. Men hur är det? Är barnen trygga i sin skola, i sin närmiljö, i sin vardag? Tar vi tillvara deras åsikter och lyssnar på vad de har att säga om hur skolan, närmiljön och vardagen skulle kunna bli tryggare för dem? Kommer barnets bästa i första rummet?

Uppsats

Be eleverna att skriva en uppsats om trygghet kontra otrygghet. De kan utgå från sig själva, vad de känner trygghet respektive otrygghet inför. Eller också kan de utgå från en fiktiv person som känner otrygghet inför något. De kan beskriva en trygg eller otrygg plats eller en trygg eller otrygg situation.

Trygghetsvandring

Ett annat sätt att närma sig tema trygghet och otrygghet kan vara att eleverna får i uppgift att ta en promenad i skolan eller i skolans närmiljö och där visa på och dokumentera platser som de uppfattar som otrygga för dem själva eller för yngre elever. Dokumentationen kan göras med digitalkamera, genom att eleverna markerar på kartor och skriver anteckningar eller genom att de gör noteringar på förskrivna "trygghetsprotokoll". Låt eleverna sedan sammanställa och redovisa vad de har kommit fram till. Be dem även försöka sätta ord på vad de känner inför dessa platser och om möjligt vad det är som gör att det känns otryggt. Finns det platser som alla tycker är otrygga? Vad skulle man kunna göra åt dessa platser så att de känns tryggare?

Det är viktigt att elevernas arbete tas om hand på ett bra sätt av de vuxna i skolan och att man i största möjliga mån försöker att åtgärda de platser som känns otrygga. Uppfattar eleverna att deras synpunkter tas på allvar och att de kan påverka frågor som berör deras miljö kommer de även att vara mer aktsamma om den. Trygghetsvandringar ligger helt i linje med Barnkonventionens intentioner och vad arbetsmiljölagstiftningen säger om elevers rätt till inflytande gällande sin arbetsmiljö.

Den nya staden

Dela in eleverna i smågrupper. Ge sedan eleverna följande förutsättningar: Någonstans i Sverige, i ett obebyggt område, ska det byggas en ny stad. Denna stad ska bli en förebild för alla städer, den ska bli världens mest trygga stad. Elevernas uppgift blir nu att i smågrupperna diskutera och bestämma 10 förslag som gör denna stad tryggare än någon annan stad. Gå sedan igenom elevernas förslag, diskutera vad det är i förslagen som gör staden så trygg. Diskutera om förslagen skulle kunna realiseras i verkligheten, i deras egen kommun.

Nedan presenteras exempel på frågeställningar och tillvägagångssätt som eleverna kan gå vidare med. Formulera ytterligare frågeställningar! Se här även förslag på tillvägagångssätt och dokumentation.

Trygghet och otrygghet

Vad är du och dina kompisar rädda för?

Var känner du och dina kompisar er trygga?

Vad händer i kroppen när man är rädd eller känner sig otrygg?

Vad kan få vuxna människor att känna otrygghet?

Finns det någon lag eller regel som säger att barn alltid ska få vara trygga?

- *Diskutera i smågrupper.*
- *Intervjua dina kompisar.*
- *Intervjua några vuxna.*
- *Intervjua en läkare.*
- *Intervjua några äldre släktingar eller några pensionärer.*

I er skola

Känner du och dina skolkamrater er trygga i skolan?

Känner sig lärarna trygga i skolan?

Finns det någon lag som säger att alla elever ska vara trygga i skolan?

Finns det ställen i er skola som du och dina kompisar känner er otrygga på?

Finns det ställen på din skolväg som du och dina kompisar tycker känns otrygga?

- *Diskutera i smågrupper.*
- *Gör en enkätundersökning.*
- *Intervjua rektor eller en lärare.*
- *Ring och fråga någon på Skolverket.*
- *Intervjua dina skolkamrater.*

I ert närområde

Finns det ställen i ert närområde/er kommun där du och dina kompisar känner er otrygga?

Finns det ställen i er kommun som kan vara otrygga för äldre människor?

Vad gör man i er kommun för att den ska kännas och bli tryggare för alla som bor där?

Hur arbetar man med barnkonventionen i er kommun?

- *Intervjua några pensionärer som bor i er kommun.*
- *Intervjua några kompisar.*
- *Gör en enkätundersökning*
- *Tag kontakt med ansvariga i kommunen och intervjua dem.*

I Sverige

Är ert län en trygg plats i Sverige?

Vad gör människor i Sverige otrygga?

Vad gjorde människor otrygga förr i tiden?

Vad är vi svenskar oroliga för i framtiden?

- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Intervjua människor i olika åldrar.*
- *Sök fakta i brottsstatistik m.m.*

I världen

Hur är det i andra länder. Vad gör människorna trygga respektive otrygga i ett annat land?

Vad gjorde människor otrygga förr i tiden i det landet?

Vad är de oroliga för i framtiden?

Hur påverkar krig människor som bor i ett krigsdrabbat land?

- *Intervjua någon som kommer från ett annat land?*
- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*
- *Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.*
- *Tag kontakt och intervjua någon på ett annat lands ambassad.*

Nedan presenteras exempel på frågeställningar. Motivera eleverna att söka svar på frågorna: Vad finns det för orsaker? Vilka blir konsekvenserna? Hur ser det ut om vi jämför? Vilka skillnader finns? Och vad beror det på? Tillför nya frågeställningar.

Trygghet och otrygghet

Vad finns det för olika orsaker till otrygghet?

Är det skillnad på vad som gör dig otrygg och vad som gör dina kompisar otrygga?

Är det skillnad på vad som gör killar otrygga och vad som gör tjejer otrygga?

Är det skillnad på vad som gör barn och vuxna otrygga? Är barn och vuxna rädda för olika saker?

Vad händer om man ofta känner sig otrygg? Kan man bli sjuk?

- *Intervjua dina skolkamrater.*
- *Intervjua vuxna.*
- *Intervjua en läkare.*
- *Gör en enkätundersökning.*
- *Diskutera i smågrupper.*
- *Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.*

I er skola

Vad kan det finnas för orsaker till att en elev inte känner sig trygg i skolan?

Vad kan det finnas för orsaker till att en lärare inte känner sig trygg i skolan?

Är er skola mer eller mindre trygg än andra som ni känner till?

Vad har skolan för skyldigheter när det gäller att eleverna ska känna sig trygga?

Vad skulle man kunna göra för att skolan ska bli tryggare?

- *Diskutera i smågrupper.*
- *Intervjua en lärare eller rektor.*
- *Intervjua en skolpolitiker.*
- *Intervjua dina skolkamrater.*
- *Tag kontakt med en annan skola.*
- *Genomför en enkätundersökning både i er egen skola och i den andra.*

I ert närområde

Är det mer eller mindre tryggt i er kommun jämfört med en annan näraliggande kommun?

Vad beror det på i så fall? Vad skiljer kommunerna åt?

Vad är det som gör att vissa platser känns otrygga?

Har ansvariga i kommunen några idéer om hur er kommun ska bli tryggare?

Hur levde man förr i er kommun? Vad var man otrygg inför förr i tiden i er kommun?

Jämför med hur det är idag.

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Ta kontakt med elever på en skola i en närliggande kommun. Intervjua dem.
- Ta kontakt med ansvariga i kommunen.

I Sverige

Om man jämför vad som gjorde människor otrygga förr med vad som gör människor otrygga i dag, finns det någon skillnad och vad kan den i så fall bero på?

Var det tryggare att vara barn i Sverige förr?

Finns det grupper i Sverige som är mer utsatta och otrygga än andra? Hur påverkas man exempelvis om man inte har ett hem?

Hur påverkas man om man har utsatts för ett brott?

- Sök information i litteratur, media, undersökningar och på Internet.
- Intervjua några pensionärer.
- Intervjua exempelvis någon som arbetar för Frälsningsarmén eller Stadsmissionen.
- Läs och sök fakta och intryck i historieböcker och skönlitteratur.
- Intervjua något brottsoffer.

I världen

Om man jämför vad som gör människor i Sverige otrygga med andra länder vad är det då som skiljer och vad kan det bero på?

Har vilken religion som utövas i landet någon påverkan på vad man känner otrygghet inför?

Vilka länder i världen tycker ni är de mest otrygga? Varför?

- Intervjua någon som kommer från ett annat land.
- Sök fakta i litteratur om hur det är att leva i det andra landet nu eller hur det var förr i tiden.
- Tag kontakt med en skola i ett annat land och utbyt information.
- Tag kontakt och intervjua någon på ett annat lands ambassad.

Fyrahörnsövning

Ställ en av nedanstående frågor till eleverna och ange samtidigt de tre givna svarsalternativen och ett öppet svarsalternativ. Varje svarsalternativ motsvaras av ett hörn i rummet. Eleverna svarar sedan på frågan genom att ställa sig i det hörn av rummet som, enligt deras åsikt, representerar det rätta svarsalternativet. Gå sedan runt och ställ följdfrågor till eleverna i respektive hörn.

a) Vad får dig att känna dig otrygg?

- *Stora gäng*
- *Mörka platser.*
- *Att vara ensam.*
- *Eget förslag*

b) Vad tror du är det bästa man kan göra för att alla ska känna sig trygga i skolan?

- *Fler lärare ute på rasterna.*
- *Att det utses och utbildas kamratstödjare i skolan.*
- *Fler och hårdare regler om hur man uppför sig i skolan.*
- *Eget förslag*

c) Vad tror du är det bästa man kan göra för att få området som ni bor i att bli tryggare?

- *Sätta upp mer belysning*
- *Fler fritidsgårdar.*
- *Fler vuxna ute på helger och nätter.*
- *Eget förslag.*

d) Vad tror du är det bästa man kan göra för att få äldre människor som bor i ert område att känna sig tryggare?

- *Sätta upp mer belysning*
- *Anordna fler möten mellan ungdomar och äldre.*
- *Fler poliser i området.*
- *Eget förslag*

Nedan ges några exempel på hur eleverna kan sammanställa de kunskaper som de har inhämtat och några idéer om hur eleverna kan gå vidare t.ex. med en handlingsplan.

- Låt eleverna dokumentera och beskriva otrygga platser i sin skola och närmiljö.
- Låt eleverna komma med förslag på hur deras skola ska kunna bli en trygg och trevlig plats för alla. Tillsätt en arbetsgrupp bestående av elever, lärare, rektor och föräldrar.
- Låt eleverna ta kontakt med kommunpolitikerna, vägverket, närpolisen m.fl. för att diskutera vad man kan göra åt de platser som i dag känns otrygga i närmiljön.

106 47 Stockholm Tel 08-690 9190 Fax 08-690 9191 order.fritzes@nj.se www.fritzes.se

ISBN 10-siffrigt 91-85664-53-7, ISBN 13-siffrigt 978-91-85664-53-5